تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

عومەر مەعروف بەرزنجی

نوربەخشی

شیعرەکانی مەلیکی کوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی

2006

نوربەخشی

شـــیعرەکـــانی مـــەلـــیـــکی کـــوردستـــان

شێخ مەحموودی بەرزنجی

عومەر مەعروف بەرزنجی

کـــۆی کـــردووەتەوە و دوای ســـاغکـــردنـــەوە

پێشـــەکی و پەراوێزی بۆ نووسیوە

2006

ناوی کتێب : نوربەخشی ...
شیعرەکانی مەلیکی کوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی
کۆکردنەوەو ئامادەکردنی : عومەر مەعروف بەرزنجی
تایپ : ئاراس عەبدولقادر مەعروف بەرزنجی
نەخشەسازی : دیار عومەر فەرەج و فازیل هیمەت
بەرگ : ئەندازیار سامان محەمەد ساڵح
چاپی یەکەم : 2006 سلێمانی
چاپخانە : شڤان
ژمارەی سپاردن : (٩٣٧) ی ساڵی 2006
تیراژ (٢٠٠٠) دانەی لێ چاپکراوە

پێشکەشە

بە گیانی پاکی خوالێخۆشبوو مەعروف ئەحمەد بەرزنجی باوکم
کە هاوەڵ و دۆستێکی نزیکی شێخی نەمری بەردەقارەمان بوو

نوربەخشی

شیعرەکانی مەلیکی کوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی

لەبڵاوكراوەكانی

(پەنجا هەمین ساڵیادی كۆچی دوایی یەكەم مەلیكی كـــــــوردستان

شێخ مەحموودی بەرزنجی)

شاهبازێ بووم لەمەیدانی شکاری دوژمنا
جەهلی میللەت بوو بەزیللەت هات بەسەر شانی منا

شێخ مەحموودی بەرزنجی وەك شاعیرێك

شێخ مەحموود کوڕی شێخ سەعیدی کوڕی شێخ محەمەد (بچکۆلە) ی کوڕی کاك ئەحمەدی شێخ کوڕی شێخ مارفی نۆدێی بەرزنجییە ، بە پێی وتەی خۆی ساڵی 1886 لە شاری سلێمانی لە دایکبووە (1) لە شەوی 9/10 -10-1956 لە خەستەخانەی حەیدەرییەی شاری بەغداد ماڵئاوایی لە ژیان کردو لە مزگەوتی گەورەی شاری سلێمانی بە خاك سپێردراوە .

ئاوڕدانەوەیەك :

لە مێژووی دوور و نزیکی نەتەوەی کورددا شێخ مەحموودی بەرزنجی یەکەم مەلیکی کوردستانە و لە سێ کاتی جیاواز و نزیك بە یەك فەرمانڕەوایی باشووری کوردستانی کردووە ، حوکمداریی یەکەم لە 1918/11/17 تا 1919/6/18 کە بە شەڕی دەربەندی بازیان کۆتایی هات و شێخی نەمر بۆ هیندستان دوورخرایەوە . دووەم حوکمداریی لە دوای گەڕانەوەی لە ئاوارەیی و لە ڕۆژی 1922/10/9 دەستپێدەکات و تا شەوی 3/4 -3-1923 بەردەوام بوو ، لەوشەودا شاری سلێمانی بەجێهێشت و بە جەنگاوەرەکانییەوە ڕووی کردە ناوچەی سورداش . سێیەم حوکمداریی لە دوای گەڕانەوەی لە تەموزی 1923 تا ڕۆژی 1924/7/9 کە بۆ دواجار سلێمانی چۆڵکردو گەیشتە ناوچەی پیران و ساڵی 1927 ڕێکەوتننامەیەك مۆرکراو دواتریش ساڵی 1931 بە

شەڕی ئاوباریك كۆتایی بە ژیانی سیاسی هات و ئاوارەی شارەكانی باشوورو ناوەڕاستی عێراق كرا .

بنەماڵە :

شێخ مەحموودی بەرزنجی لە لانكە و بنەماڵەیەكی دیارو خوێندەوار و زانست پەروەری كوردستاندا چاوی كردووەتەوە ، شێخ سەعیدی باوكی شاعیر بووە و بەرهەمی جوانی لەبەردەستدان ، كاك ئەحمەدی شێخ و شێخ مارفی نۆدێ لە زاناو نووسەر و مونەوەرەكانی جیهانی ئیسلامی بوون ، هەریەكەیان خاوەنی لیستێك كتێب و دانراوی هەمە چەشنەن ، هەندێكیان چاپكراون و بەرهەمی چاپنەكراویشیان زیاترە ...

شیعرو ئەدەبیات :

شێخ مەحموود (وەك سەردارێكی تەریقەتی قادری پەیوەندی بە شیعرو ئەدەبەوە بەهێز بووە ، چونكە ئەدەبی كوردێ هەناسەی بەهێزو گەرمی لە بزوتنەوەی سۆفیزم وەرگرتووە ، لە حوجرەی خوێندنی مزگەوتەوە چێژی ئەدەبی لای شێخ مەحموود دروستبووە ، (2))

لە لایەكی ترەوە وەك مەلیكی كوردستان و سەردارێكی گەورە تەنیا پەیوەندی بە سیاسی و فەرماندە وجەنگاوەرەكانییەوە نەبووە ، بەڵكو لەگەڵ شاعیرو نووسەرو ڕوناكبیرە ناسراوەكانی ئەو ڕۆژگارەدا

ئاشنا بوون و لەیەکەوە نزیکبوون و تەنانەت هەندێکیشیان لە شەڕو کارە سیاسییەکاندا هاوکاری بوون وەك (حەمدی و ناری و شێخ نووری شێخ سالح و بێخودو شێخ ئەحمەدی شێخ غەنی و شوکری فەزلی و حسێن نازم و ڕەفیق حیلمی و توفیق وەهبی و شێخ سەلام و ئەحمەد خواجا و ئیسماعیل حەققی شاوەیس و عەلی باپیر ئاغا) و کەسانی تر .

بواری ڕۆژنامەنووسی :

یەکێك لە ڕووە درەوشاوەکانی ژیان و هەڵسووڕانی شێخ مەحموود ، ئاوڕدانەوەو بایەخدانێتی بەکاری ڕۆژنامەنووسی و لە ماوەی هەرسێ حوکمدارییەکەیدا و بە یاریدەی دەستەیەك لە ڕوناکبیرو شاعیرانی کورد ، چوار ڕۆژنامەی ناوداری لە مێژووی ڕۆژنامەنووسی کوردیدا بەڕێوەبردووە . ئەم کارەیشی تەنیا لە بارودۆخی ئاشکرای حوکومەتەکەیدا نەبووە ، بەڵکو لە کاتی دەربەدەری و شەڕ و ناخۆشیدا بە پەرۆشەوە ئەم لایەنە ڕوناکبیرییەی کەلا نەخستووە ، وەك : بانگی کوردستان ١٩٢٢ ، ڕۆژی کوردستان ١٩٢٢ ، بانگی حەق ١٩٢٣ ، ئومێدی ئیستیقلال ١٩٢٤ ، تەنانەت کە (لە شەوی ٣/٤ -٣-١٩٢٣ دا بە ناچاری بەخۆی و هێزەکەیەوە کشایەوە ناوچەی سورداش و ئەشکەوتی جاسەنەی کردە بنکەو مەڵبەندی سەرکردایەتی خۆی ، ئەوەی لە یاد نەکرد کە ئەو چاپخانەی – بەلەدییە – ی پێشتر ڕۆژنامەی ڕۆژی کوردستان ی

پێچاپ دەکرد بەجێی نەهێڵێ و بیگەیەنێتە هەواری تازەی ، بە مەبەستی بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەیەکی کوردی (٣) و دیارە (ئەمەیش بۆ خۆی گەورەترین بەڵگەی بەرزبوونەوەی بایەخی ڕۆژنامەنووسییە لە ژیانی سیاسی و کۆمەلایەتی ئەو قۆناغەی گەلی کورددا (٤)) و (لەڕۆژی ١٩٢٣/٣/٨ دا بەو چاپخانەیە بەیانی ژ (١) ی چاپکردو تیایدا ئینگلیزەکانی بە بێ بەڵێن ناوبردووە ، دواتر لە ڕۆژی ١٩٢٣/٣/٢٨ دا یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی – بانگی حەق – ی بە دوو لاپەڕە و قەوارەی ٢١*٣٣ سم لە ئەشکەوتی جاسەنە بڵاوکردەوە و لە ژێر ناونیشانی ڕۆژنامەکەدا نووسراوە : ناشکێ بە تۆپ و بۆمبا سەرفرازە بانگی حەق (٥)).

نامەنووسین :

نامەی تایبەت کە بە شێوازێکی ڕەوان و ناوەڕۆکێکی پەسەند ڕازابێتەوە جۆرێکە لە ئەدەب . شێخ مەحموودی بەرزنجی لەم بارەیەوە دەستێکی بالای هەبووە و لاپەڕەکانی ژیانی دەوڵەمەندن ، هەندێ لە نامەکانی شێخ بۆ کەسایەتییە ناسراوەکانی کورد و نووسەر و شاعیرە دڵسۆزەکانی ڕۆژگاری خۆی پارێزراون ، ئەوەی ویستویەتی دەری بڕیوە و شێوازی تایبەتیشی هەبووە ، زۆرجار لە کۆتایی نامەدا دێڕێك شیعر یا (چوارین) ێکی نووسیوە و هەست و ڕازی دەروونی ئاشکرا کردووە ، نامەکانی شێخی نەمر بۆ ئەو کەسانە نێرراوە کە پەیوەندییەکی پتەوی پێیانەوە هەبووە ، وەکوو

سەرداری هەورامان مەحموود خانی دزلّی و سەرداری مەریوان مەحموود خانی کانی سانان و حاجی بابە شێخ سەرەك وەزیرانی کۆماری کوردستان و شێخ عەبدولقادری دۆزەخدەرە و شێخ عەبدولکەریمی قادرکەرەم و سەید محەمەدی جەباری و کەریم بەگی فەتاح بەگی هەمەوەند و حسێن نازم و رەفیق حیلمی و مەعروف جیاوك و ئیسماعیل حەققی شاوەیس و شێخ محەمەدی خاڵ و شێخ محێدینی هەولێر و زۆری تریش .

چاپکردنی دەستنووس :

دوای شەڕی (ئاوباریك) ی مایسی ۱۹۳۱ شێخی نەمر بۆ شارەکانی باشوورو ناوەڕاستی عێراق دوورخرایەوە ، دواتریش لە ساڵی ۱۹۳۳ لە شاری بەغداد گیرسایەوە ، شێخ لەو ڕۆژگارەدا بیری لە پرۆژەیەکی خوێندەواری و چاپکردنی دەستنووسەکان کردووەتەوە ، بۆ ئەم مەبەستەیش چەند کتێبێکی لەسەر ئەرکی خۆی چاپ و بڵاوکردووەتەوە ، کتێبەکان کەم نین ، بەڵام ئەوەی لێی ئاگادارم و لام پارێزراوە دوو کتێبی بە نرخە لە دانراوەکانی شێخ مارف نۆدێ و کاك ئەحمەدی شێخ . لەسەرەتادا و ساڵی ۱۹۳۳ کتێبێکی شێخ مارف نۆدێی بە ناونیشانی (كتاب تخميس القصيدة البردية مع ترجمة حال المؤلف) بڵاوکردەوە ، کتێبەکە ٥٦ لاپەڕەیە و پێنج خشتەکییەکە لەسەر قەسیدەی (بوردية) ی (بوصيری) . لەم کتێبەدا بە درێژی مێژووی ژیانی شێخ مارف نۆدێی تێدایە و لە یەکەم لاپەڕەیشدا بە وێنەیەکی شێخی نەمر ڕازاوەتەوە . کتێبی

دووەم بریتیە لە (كتاب مكتوب أمر و نهي) كە لە دانراوەكانی حاجی كاك ئەحمەدی شێخە و ساڵی ١٩٣٦ بە قەبارەی ٣٥٤ لاپەڕەو لە چاپخانەی (الغري) ی نەجەف چاپكراوە ، كتێبەكە دوانزە نامیلكەیەو بە زمانی فارسییە .

شێخ مەحموود و شیعر :

ئەم كۆمەڵە شیعرەی كە لەم كتێبەدا بڵاوكراونەتەوە ، ڕستێك پەراوێزی دروست و زانیاری مێژوویی و ئەدەبییان خراوەتە پاڵ ، بریتیە لە شیعرەكانی مەلیكی كوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی (نوربەخشی) ١٨٨٦-٩/١٠/١٩٥٦ كە لە ڕۆژگارێكی تایبەتی ژیانی خۆی و نەتەوەكەیدا ویستویەتی سۆز و ناڵەی دەروونی بخاتە سەر كاغەز و چەند لاپەڕەیەكی ڕەنگین لە مێژووی ئەدەبی كوردیدا تۆمار بكات ، شیعرەكان لە كاتی تایبەتی و بۆنەی جیاوازدا نووسراون و بە ژمارە زۆر نین ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا ئەم كۆمەڵە شیعرە (دەیكا بە شاعیرێك كە مێژووی ئەدەب ناوی بپارێزێ و خوێندەوار چێژ لە شیعری وەربگرێ(٦)) و لەڕووی ڕووخسارو ناوەڕۆكەوە بەم جۆرە دێنە بەرچاو : (لەڕووی ڕووخسارەوە شیعری لەسەر سیستمی عەروزی داناوە ، كێشە سووكەكانی بەحری عەروزی هەزەج و ڕەمەلی بەكارهێناوە ، لەقافییەدا هەمیشە لەسەر یەكێتی قافیە ڕۆیشتووە ، شیعری بە ژمارەی دێڕ كورتە ، لە بابەتی لیریكە ، لە شیعردا قەسیدەی پێنجینی هەیە ، بایەخ بە چوارین و تاك دراوە ، زمانی

شیعری شێخ مەحموود ئاسانە ، مانا لە ڕووە ، لە سیمبۆلیزم و مانای ژێر وشە دوورە ، بەرهەمێکە بۆ زۆرترین خەڵکی ناو کۆمەڵ نووسراوەتەوە(٧) .) بەلاّم (لە ڕووی ناوەڕۆکەوە لە دەوری بیر و بۆچوون و ئیدیۆلۆجییەتێکی دیاریکراو دەسووڕێتەوە ، شێخ بایەخی بە دانایی داوە ، بە لایەوە گەورە ئەو سوارچاکەیە سەر بۆ هیچ کەسێك شۆڕ نەکا ، بە شێوازی دڵداری کۆن لە بیروباوەڕی دانایی و ئامۆژگاری دەدوێ ، شیعری بۆنی دڵداری ژنی لێنایە ، زیاتر خەریکی ڕەوشتی چاك و ژیانی ئازادی و ئامۆژگاری و سەربەرزی پیاوانەیە ، شێخ لە کردەوەی گەردون ناڕازییە ، هۆی سەرنەکەوتنی لە هەموو کەسێکدا دەبینێ ، لە خۆیەوە دەستپێدەکات ، ئینجا خەڵکی دیکە و تا دەگاتە هاوسێیان و هێزی بێگانەی ئیمپریالیستی ئینگلیز و هێزی تورکە کەمالییەکانی دوای دروستبونی دەوڵەتی تورکیا لە پاش جەنگی یەکەمی گێتی(٨)) .

لەلایەکی ترەوە شێخ مەحموودی بەرزنجی کەسێکی ئاسایی نەبووە کە ژیان لە شوێنێکی ئارامدا بەسەرببات و سەرومڕ شیعر بکاتە کارو خولیای ڕۆژانەی ، بەڵکو سەرتاپا ژیانی لە بێشکەی دارەوە تا بێشکەی خاك بریتی بووە لە ناخۆشی و ئاوارەیی و هەرساتەی لە شوێنێك گیرساوەتەوە ، جگە لەمانەیش خەباتکارو جەنگاوەرو پێشەواو مەلیکی کوردستان بوو ، بەم هۆیەوە بۆی نەلواوە کە پەری شیعر هەردەم ببێتە میوانی و ژیانی بۆ ئەم مەبەستە تەرخان بکات .
بەلاّم لەگەڵ ئەمانەیشدا بەهۆی ئەو خوێندەواری و ژینگە تایبەتییەو

چێژو بەهرە خۆڕسکەوە بە پێی کات و دەرفەت لە شیعر تەریك نەبووە و سۆزی دەروونی لەم ڕێگەیەوە بەخش کردووە ، شیعرەکانیشی لە ئاستێکی ئەوتۆدان کە لە بەرهەمی شاعیرانی ڕۆژگاری خۆی کەمتر نین ، بەڵکو هەستە نەتەوایەتییەکەی زۆرجار لەوان بالاترە و شیعرەکانی لە دایکبووی ئەو ڕۆژگارە تاڵەن .

ئەم دیوانە :

ئەم دیوانە خنجیلانەیەی مەلیکی کوردستان ، ئەنجامی هەوڵ و سۆراخ و گەڕانێکی بەردەوامە ، چونکە شیعرەکانی شێخی نەمر پەرەوازەن و تۆمارنەکراون ، ئەو چەند دێڕانەیش کە جاروبار لە ڕۆژنامە و چاپەمەنییەکاندا بڵاوکراونەتەوە ، هەڵەیەکی زۆریان تێکەوتووە و دەستاودەست بە هەڵە وەرگیراون ، ئەوەی ئاگادارم کە یەکەم شیعری بڵاوکراوەی شێخ مەحموود دەگەڕێتەوە بۆ ژ (٢) ی گۆڤاری (هەتاو) ی مانگی مایسی ساڵی ١٩٥٤ کە لە لایەن خوالێخۆشبوو (گیوی موکریانی) یەوە بڵاوکراوەتەوە ، دووەم جاریش خوالێخۆشبوو (محەمەد گۆمڵەی نانەوا) دوو کۆپلەی لە ژ ١٣٦٤ ی ڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ١٠-١٠-١٩٥٧ ی ڕۆژنامەی (ژین) دا بڵاوکردۆتەوە ، دواتریش لەم ڕۆژنامەو لەو گۆڤار تاکوتەرا دێرە شیعر بڵاوکراونەتەوە کە لە یەکتر وەرگیراون و لە هەڵەیش ڕزگاریان نەبووە .

لەمێژەوە بەم کارەوە خەریکم ، دەیان دەستنووسی کۆنم پشکنیوە ، چەندین سۆراخم کردووە ، بەڵام مەرج نییە کە ئەم دیوانە سەرجەم شیعرەکانی شێخی نەمر بن ، ڕەنگە هەندێکیان فەوتابن ، یان دەست ئێمە نەکەوتوون ، بەڵام لەوە دڵنیام کە زۆرینەی شیعرەکان لێرەدا تۆمار کراون و بە ڕووسوورییەوە بە چەشنی دیوانێکی ڕەزاسووك دەچێتە کتێبخانەی کوردییەوە ، لە لایەکی ترەوە دیوانی هیچ شاعیرێکی کورد هەموو شیعرەکانی نەگرتووەتە خۆ ، شاعیرێکی گەورەی وەك (گۆران) هەموو شیعرەکانی لە دیوانەکەیدا تۆمار نەکراون .

وتەی دوایی :

لە کۆتایی ئەم پێشەکییەدا بە پێویستی دەزانم سوپاسی ئەو کەسانە بکەم کە لە ئامادەکردن و چاپکردنی ئەم دیوانەدا هاوکارم بوون بە تایبەتی مامۆستا ئاراس عەبدولقادر مەعروف بەرزنجی کە تایپی سەرجەم دیوانەکەی بۆ کردم. مامۆستایان دکتۆر کەمال فوئاد وعومەری سەید عەلی و مستەفاسالح کەریم و دکتۆر یاسین سەردەشتی و کاوس یوسف و دکتۆر کوردستان موکریانی ونەجمەدین مەستەفا بەرزنجی و سۆزان مامە و خوالێخۆشبوو حەمە سالح گەلاڵی و بەرزانی مەلا تەها و ئەحمەد حسین ئەحمەد و دانا فایەق وعەبدوڵڵا حەسەن قادر کە هەریەکەیان بە جۆرێك هاوکارم بوون و سوودیان بە دیوانەکە گەیاند.

پەراوێز و سەرچاوەکان :

(١) المقابلة : الزعيم المنسي – الشيخ محمود الكردي ، جريدة حبز بوز ، العدد ٢٣١ ، السنة الخامسة ، بغداد ، الثلاثاء ، ٢٤ تشرين الثاني ١٩٣٦ .

(٢) **دکتۆر مارف خەزنەدار ، مێژووی ئەدەبی کوردی ، بەرگی شەشەم ، هەولێر ، ٢٠٠٦ ، ل ١٧٤ .**

(٣) **عومەر مەعروف بەرزنجی ، مەحموود خانی دزڵی – شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ، چاپی دووەم ، سلێمانی ٢٠٠٠ ، ل ١٠٦ .**

(٤) **دکتۆر کەمال مەزهەر ئەحمەد ، تێگەیشتنی ڕاستی و شوێنی لە ڕۆژنامەنووسی کوردیدا ، چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغداد ، ١٩٧٨ ، ل ٨٤ .**

(٥) **سەرچاوەی سێیەم ، ل ١٠٧ .**

(٦) **سەرچاوەی دووەم ، ل ١٧٥ .**

(٧) **هەمان سەرچاوەی دووەم ، هەمان لاپەڕە .**

(٨) **هەمان سەرچاوەی دووەم ، هەمان لاپەڕە .**

شیعرەکان

شەڕی سورداش [١]

دڵ لە بەندی سینەدا دووبارە واوەیلا ئەکا
(نوربەخشی)[٢] ناسرەوێ مەیلی شەڕو غەوغا ئەکا
ئینتیقامی قەومی لێقەوماو بە حەق داوا ئەکا
ڕۆژو شەو فیکرم لە دنیادا عیلم بەرپا ئەکا
تیغی شیرم ئارەزووی سەیدی شکاری شا ئەکا
سەیری دوژمن کەن بە فیکری خامەوە بۆتە تەرەف
بۆ شکاری شێری شەرزە پیرە ڕێوی هاتە سەف
نیشتمانی پاکی بێکەس دیوە بۆیە کەوتە گەف
وام لە مەیدانی شەجاعەتدا موباریز کوا ئەسەف
سەفدەری ڕۆژی وەغای (تابین) ە داوا ئەکا [٣]
دەست بە دەست یەکتر بدەن ئەی لاوەکانی مەردو قۆز
تاکو کەی دوژمن لە ناومانا ئەبێتە گورگی هۆز
بێن ببینە پشتیوانی یەکتر و بیکەینە تۆز
دەست بە داوێنی خوداوە بگرین و بگرین بە سۆز
تاکو دوژمنمان لە جەناتولئیرەم بەرپائەکا [٤]
نامەوێ ژینی ئەسارەت بەسمە عومری گومڕەهی
نایکەمە سەرخۆم بە دەستی موددەعی تاجی شەهی
قەد بە ئەمری دوژمنانم نامەوێ فەرمانڕەهی
نامەوێ تەختی کەی[٥] و بەختی جەم[٦] و شاهەنشەهی
تیشنەی خوێنی عەدوم و بۆ حوقووقی وا ئەکا

تا بە ئـــازادی ئەگەم کوێری ئەکەم چاوی رەقیب
شاسواری قەومی مادم [٧] میللەتێکی زۆر نـەجیب
(أطلب النجـــاح و التوفیق من رب مجیب)
ئـایەتـی (نصر من الله) یە ... تا(فتح قریب) [٨]
دەنگـــی تـەکبیری سبەینـانم بـە ئیلەڵلاّ ئـەکا

پەراوێزەکان :

(١) ئـــەم شـــیعرە ســـاڵی ١٩١٩ وتـــراوە و دەگەڕێتـــەوە بـــۆ پـــێش شـــەڕی دەربەنـــدی بازیـــان و بەشـــەڕی (ســـورداش) ناســـراوە . (ســـورداش) یـــش نـــاوی ئـــاوایی و ناوچـــەیەکی فراوانـــی ســـەر بـــە پارێزگـــای ســـلێمانییە و مەرکـــەزی ناوچـــەکەیە و دەکەوێتـــە ســـەر ڕێگـــەی ســـلێمانی و دوکـــان ، حەمـــدی – ئەحمـــەد بـــەگی ســـاحێبقران – لـــە شـــیعرە بـــە ناوبانگەکەیـــدا ســـەبارەت بـــە شەڕی (ئاوباریك) ناوی ئەم شەڕە دەبات و دەڵێ :

بۆچی باسی حەربی سورداش و کەناروت بۆ بکەم
بەم قسانە بۆت تەواوکەم قافیەی نەظم و غەزەل

دیـــوانی حەمـــدی ، چـــاپخانەی ئەســـعەد ، بەغـــداد ، ١٩٥٧ ، ل ١٠٢

هـــەروەها خوالێخۆشـــبوو (شـــێخ محێـــدینی خـــەتیب) ی مزگـــەوتی گـــەورەی ســـلێمانی باســـی ئـــەم شـــەڕەی کـــردووە و دەڵێ :

گەر سکەندەر حەربی ئاوباریك و سورداشی ئەدی
خۆی و ئۆردووی وا لە ترسا یەك کەرەت ئەتوانەوە
شێخ مەحمود لە شیعری کوردیدا ، لەتیف بەرزنجی ، ١٩٩٠ ، ل ٥٣

(٢) نوربەخشی نازناوی شیعری شێخی نەمرە و ئەم ناوەیش دەگەڕێتەوە بۆ شێخ محەمەدی نوربەخشی بەرزنجە ، باباعەلی هەمەدانی سیٚ کوڕی هەبووە ، شێخ عیسا و شێخ مووسا و شێخ محەمەدی نوربەخشی .

(٣) وەغا : شەڕ

تابین : شوێنێکە لەسەر ڕێگای سلێمانی و دوکان ، سەر بە ناوچەی سورداشە .

(٤) جەناتولئیرەم : بەهەشت یان باخی شەداد ، لە ئەفسانەی سامییەکاندا هاتووە گوایە – شەدادی کوڕی عاد – باخێکی ڕازاوەی لە عەدەن دروستکردووە لە هاوشێوەی بەهەشت ، ئەو باخە پانی و درێژییەکەی دوازدە فرسەخ بووە ، بەڵام لە بەدبەختی شەداد پێش ئەوەی پیٚ بنێتە ناوییەوە گیانی سپاردووە ، نالی لە شیعرێکیدا وتویەتی :

لە بوستانی ئیرەم دا قەت نییە وەك شەمامەی وەك شەمامەی وەك شەمامەی .

(٥) تـــەختی کـــەی : مانـــای تـــەختی دەســـەلأتی گـــەورەترین پادشـــا و دامەزرێنـــەری بنەماڵـــەی کـــەیانی – کـــەیقوباد – ە و کـــە لـــە مێـــژووی ئەفـــسانەی ئێرانـــدا نـــاوی هـــاتووە ، (کـــەی) لـــە بنەڕەتـــدا بـــە زمـــانی پەهلـــەوی مانـــای ئـــازیزو خۆشەویـــست دەگەیـــەنیٚ ، بۆیـــە هەنـــدیٚ جـــار وشـــەی (کـــــەی) دەبێتـــــە پێـــشگری نـــاوی چـــەندین پادشـــاو کەســـــایەتییە ناودارەکـــــانی ئێـــــران وەك (کەیخوســـــرەو ، کەیکاوس) .

(٦) بـــەختی جـــەم : جـــەم یەکێکـــە لـــە مـــەزنترین پادشـــاکانی پێـــشدادی کـــە لـــە داســـتانە میللییـــە کۆنـــەکانی ئێرانـــدا نـــاو دەبرێـــت ، بـــە داهێنـــەری ئـــامرازو ئامێرەکـــانی جـــەنگ و دروســـــتکەری شـــــاری (ئەســـــتەخر) و دانـــــەری جـــــەژنی نـــەورۆز دادەنرێـــت ، دەوترێـــت کـــە شـــەراب بـــۆ یەکـــەمجار لـــە دەورانـــی ئـــەودا دروســـتکراوە ، بـــە پێـــی هەنـــدیٚ ئەفـــسانە مـــاوەی ٦٥٠ ســـالٚ حـــوکمی کـــردووە وگوایـــە لـــە ٣٠٠ ســـالی حوکمیـــدا نەخۆشـــی نـــەبووە ، دواتـــر لـــە خـــۆی گـــۆڕاوە و دەســـتی داوەتـــە ســـتەم و زۆرداری و خـــەڵکی بەرابـــەری زوحـــاك لێـــی ڕاپـــەڕیون و لـــە ئێرانیـــان وەدەرنـــاوە ، بـــەپێی ئەفـــسانەکان کاتێـــك ئـــەم پادشـــایە بـــە جیهانـــدا گـــەڕاوە ، چـــووەتە ناوچـــەی ئازەربایجـــان و لـــەویٚ بەشـــەو تـــەختێکی بـــە مـــرواری و زێـــڕو زیـــو بـــۆ دروســـتکراوە و

كـاتى خۆركـەوتنى بـەيانى تيـشكى هـەتاو لـەو تەختـەى داوەو درەوشـانەوەيەكى گـەورەى لێپەيـدا بـووە ، لێرەشـەوە نـاوى جـەم بـووە بـە جەمـشيد واتـا پادشـاى درەوشـاوە ، چـونكە بـە زمـانى پەهلـەوى (جـەم) واتـا پادشـاو (شـيد) يـش واتـا درەوشـاوە ، بـەمجۆرە بـەختى جەم ئەو تەختى جەمشيدەيە .

(٧) مـاد قـەومێكى ئاريـايى نـەژادن و دانيـشتوى سـەر زەمينێكـى فـراوان بـوون لـە بـاكوورو بـاكوورى ڕۆژئـاواى ئێرانـى ئێـستا ، ئـەوان لـە ٧٠٠ ى پ . ز دا دەوڵـەتى خۆيـان دامەزرانـدو پاشـتر هـەر لـە سـەردەمى ئەمانـدا ئيمپراتۆرييـەتى ئاشـوورى ڕووخـا ، بـەوەيش دەوڵـەتى مـاد بـووە ئيمپراتۆرييـەتێكى مـەزن كـە سـەنتەرەكەى چـياكانى زاگـرۆس و كوردسـتانى كـۆن بـوو ، هـەر لـە شـامەوە تـا هەمـەدانى لـە خـۆ گرتبـوو . ئاريـايى بـە مانـاى نـەجيبزادە دێـت ، مادەكـانيش دەركـەوتوترينى ئـەو ڕەگـەزە بـوون ، ئەوانـە كۆمـەڵێكى سـپى پێـست ، مـوو پـڕ ، بـالاّ ڕێـك ، چـاو تيـژ و سـينە پـان و نـاو قـەد باريـك بـوون ، جـەنگاوەرەكانيان لـە شـەڕدا ئـازاو بـوێرو سـەر سـەخت و لێهـاتوو بـوون و دوژمنانيـان بـە دڵ لێيـان

دەترسان ، دەوڵەتی ماد لە ساڵی ٥٥٣ ی پ . ز دا کۆتایی هات .

(٨) ئایەتی (وأخری تحبونها نصر من الله وفتح قریب و بشر المؤمنین) لە سوورەتی (الصف) دا یەو ژمارەی ئایەتەکەیش (١٣) یە ، لەم ئایەتەدا یەزدانی مەزن ڕووی دەمی لە بڕوادارانەو پێیان ڕادەگەیەنێ کە هەر نیعمەتێك داوای بکەن خودا بە زیادەوە پێیان دەبەخشێ ، واتا یارمەتیدانێکە لە لایەن خوداوە و سەرکەوتنیش نزیکە .

مودەتێ

مودەتێ عومرم بە تالاًن چوو لە سووچ و قوژبنا
پێمەلەم زۆر کرد لەبەر ئیمان لە بەحری بێ بنا
شاهبازێ بووم لە مەیدانی شکـــــاری دوژمنا
جەهلی میللەت بوو بە زیللەت هات بە سەرشانی منا
سەیری جێگە زەخمی پەنجەم کەن بە دایم شاهیدە
دوو دڵی لێم بۆتە زنجیر حـــەوسەڵەی داوم نییە
بۆ نەمـــانی ئەجنەبی ژینم لەبەر چـــــاوم نییە
بۆیە ئیتر ئـــارەزووی دیداری قــــــالاوم نییە
گورگی پیر کەڵبە شکاوم تـــــــاقەتی ڕاوم نییە
دڵ بەم ئەحواڵەش لە ڕێگەی میللەتمدا قـاسیدە
ئێوە ناودارانی کوردن حەیفــە دواکەوتن لە گــەل
دەست بە دەست یەکتر بدەن بۆ گرتنی لوتکەی ئەمەل
عەزم و وریایی و سەباتە بۆ بە دەستهێنـانی هەل
دوژمن و بێگانە حەققی میللەتی پێ نـابێ حەل
خوێنی ئەوتانە لە لای خوا عەینی زوهدی زاهیدە

شکار

کــاتی شکـاره دڵ به موحیبەت کە برسییە
من بـــــازم و شکـاری وەتەن بێ ڕییا ئەکەم
پارێز ئەکەم بە هیمەتی حەیدەر حقوقی کورد
یا ڕۆحی خۆم و ئـــــاڵی پەیەمبەر فیدا ئەکەم
گەر مانیعی حەققی میللەتی کورد بن عەرەب
بێشك نوێژەکانم بە کــــــوردی قــەزا ئەکـەم
حاجی تەواف ئەکەم گــەر تالعیش مەدەد بدا
ئەم قەلبی قەلبمە بە صەفاو مەروا ساف ئەکەم
نەقشی [۱] و سوورەوەردی [۲] و چەشتی [۳] و قادری [٤]
ئەمریان بە (فەرزی عەین) [٥] ئەزانم وەك یەك ئەدا ئەکەم [٦]
مەلا عەزیزی موفتی [٧] و باباعەلی [٨] بم لەوەرعدا
بۆ ئەو غــــەزالە دڵفرێنە لەسەر سەر هەرا ئەکەم
فــەرقــی بەینی قــــــادری‌و نــەقشی هێندەیە
سۆفی لە ورگی ئەدا منیش زەرگی پیـــا ئەکەم[٩]

١٩١٩

(١) نەقشی : تەریقەتی نەقشبەندی یەکێکە لە ڕێبازە ناسراوەکانی جیهانی ئیسلامی ، لەلایەن شێخ محەمەدی شاهی نەقشبەندییەوە دامەزراوە ، ئەم زاتە لە ساڵی ٧١٧ ی کۆچی لە دایکبووە ، بەر لەمیش (عەبدولخالیقی غەجدەوانی) گەلێ ڕێوشوێنی داناوە ، بەلاّم شاهی نەقشبەندی کاری لە ڕێبازەکەدا کردووە و پەرەی پێداوە و بووە بە تەریقەتێکی خاوەن ڕەنگ و سیمای تایبەتی ، شاهی نەقشبەندی لە ساڵی ٨٦٥ ی کۆچی ماڵئاوایی لە ژیان کردووە .

(٢) سوورەوەردی : ڕێبازێکی سۆفیگەرییە ، لەلایەن شێخ عومەری برازای شێخ عەبدولقەهاری سوورەوەردییەوە دامەزراوە کە خەڵکی گوندی (سوهرەوەرد) ە لە ڕۆژهەلاّتی کوردستان و نزیك شاری – زنجان – ە ، لە شاری بەغداد کۆچی دوایی کردووە و مەزارەکەی لەو شارەدا ناسراوە ، لە کتێبەکانی (عوارف المعارف) و (رشق الفصائح) ە ، لەسەر دەستی عەلی یەحیای کوڕی حەبەش کە ناسراوە بە شێخ شەهابەددینی سوهرەوەردی خوێندویەتی ، چەند ساڵێك موریدی شێخ مەمشادی دینەوەری و شێخ ئەحمەدی کوڕی ئەسوەدی دینەوەری بووە کە کورد بوون .

(٣) چەشتی : ڕێبازێکی سۆفیگەرییە لەلایەن (خواجە ئەبو ئەحمەد ئەبدال) ە وە دامەزراوە ، لەسەر دەستی هەردوو خەلیفەکەی (خواجە موعین ئەلدین) و (خواجە نەجیب ئەلدین) ە

وە پەرەی پێدراوە کە خەڵکی گوندی (چەشتی) بوون لە نزیك شاری (هەرات) ی ئەفغانستان .

(٤) قادری : دامەزرێنەری ئەم تەریقەتە (شێخ عەبدولقادری کوڕی موسای گەیلانییە) کە لە ساڵی ٤٧٠ ی ك – ١١٦٥ ی زایینی لە بەغدا کۆچی دوایی کردووە و هەر لەوێ نێژراوە . لە سەردەمی شێخی گەیلانیدا بە هەزاران موسوڵمان لەسەر دەستی ئەودا تۆبەیان کردووە ، دوای خۆی گەلێ موریدو خەلیفەی جێهێشتووە و کوڕەکانیشی ڕۆڵی گەورەیان هەبووە لە بڵاوکردنەوەی ئەم تەریقەتەدا .

(٥) فەرزی عەین : لە زانستی فیقهی ئیسلامی و ئوسوڵی فیقهدا دوو جۆر زاراوە بەکاردێن کە بریتین لە (فرض العين – فرض الكفاية) فەرزی عەین ئەو کارەیە کە پەروەردگار لەسەر ئەو کەسانەی فەرز کردووە کە ژیرو پێگەیشتوون و نابێ کەسێکی تر بۆیان ئەنجام بدا وەك (نوێژ و زەکات) . بەڵام فەرزی کیفایە بریتییە لەو کارەی کە پەروەردگار فەرزی کردووە لەسەر کۆی ژیرو پێگەیشتووەکان ، کە ئەگەر کۆمەڵێك بەو کارە هەستن لە کۆڵ ئەوانی تر دەکەوێت وەك (نوێژی مردوو ، وەڵام دانەوەی سەلام) بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە : عبدالوهاب خلاف ، علم أصول الفقه ، الطبعة الثالثة ، القاهرة ، ١٩٤٧ ، ص ١١٧ .

(١) نەقشی : تەریقەتی نەقشبەندی یەكێكە لە ڕێبازە ناسراوەكانی جیهانی ئیسلامی ، لەلایەن شێخ محەمەدی شاهی نەقشبەندییەوە دامەزراوە ، ئەم زاتە لە ساڵی ٧١٧ ی كۆچی لە دایكبووە ، بەر لەمیش (عەبدولخالیقی غەجدەوانی) گەلێ ڕێوشوێنی داناوە ، بەلاّم شاهی نەقشبەندی كاری لە ڕێبازەكەدا كردووە و پەرەی پێداوە و بووە بە تەریقەتێكی خاوەن ڕەنگ و سیمای تایبەتی ، شاهی نەقشبەندی لە ساڵی ٨٦٥ ی كۆچی ماڵئاوایی لە ژیان كردووە .

(٢) سوورەوەردی : ڕێبازێكی سۆفیگەرییە ، لەلایەن شێخ عومەری برازای شێخ عەبدولقەهاری سوورەوەردییەوە دامەزراوە كە خەڵكی گوندی (سوهرەوەرد) ە لە ڕۆژهەلاّتی كوردستان و نزیك شاری – زنجان – ە ، لە شاری بەغداد كۆچی دوایی كردووە و مەزارەكەی لەو شارەدا ناسراوە ، لە كتێبەكانی (عوارف المعارف) و (رشق الفصائح) ە ، لەسەر دەستی عەلی یەحیای كوڕی حەبەشْ كە ناسراوە بە شێخ شەهابەددینی سوهرەوەردی خوێندویەتی ، چەند ساڵێك موریدی شێخ مەمشادی دینەوەری و شێخ ئەحمەدی كوڕی ئەسوەدی دینەوەری بووە كە كورد بوون .

(٣) چەشتی : ڕێبازێكی سۆفیگەرییە لەلایەن (خواجە ئەبو ئەحمەد ئەبدال) ە وە دامەزراوە ، لەسەر دەستی هەردوو خەلیفەكەی (خواجە موعین ئەلدین) و (خواجە نەجیب ئەلدین) ە

وه پەرەی پێدراوه کە خەڵکی گوندی (چەشتی) بوون لە نزیك شاری (هەرات) ی ئەفغانستان .

(٤) قادری : دامەزرێنەری ئەم تەریقەتە (شێخ عەبدولقادری کوڕی موسای گەیلانییە) کە لە ساڵی ٤٧٠ ی ك – ١١٦٥ ی زایینی لە بەغدا کۆچی دوایی کردووه و هەر لەوێ نێژراوه . لە سەردەمی شێخی گەیلانیدا بە هەزاران موسوڵمان لەسەر دەستی ئەودا تۆبەیان کردووه ، دوای خۆی گەلێ موریدو خەلیفەی جێهێشتووه و کوڕەکانیشی ڕۆڵی گەورەیان هەبووه لە بڵاوکردنەوەی ئەم تەریقەتەدا .

(٥) فەرزی عەین : لە زانستی فیقهی ئیسلامی و ئوسوڵی فیقهدا دوو جۆر زاراوه بەکاردێن کە بریتین لە (فرض العين – فرض الكفاية) فەرزی عەین ئەو کارەیە کە پەروەردگار لەسەر ئەو کەسانەی فەرز کردووه کە ژیرو پێگەیشتوون و نابێ کەسێکی تر بۆیان ئەنجام بدا وەك (نوێژ و زەکات) . بەڵام فەرزی کیفایە بریتییە لەو کارەی کە پەروەردگار فەرزی کردووه لەسەر کۆی ژیرو پێگەیشتووەکان ، کە ئەگەر کۆمەڵێك بەو کاره هەستن لە کۆڵ ئەوانی تر دەکەوێت وەك (نوێژی مردوو ، وەڵام دانەوەی سەلام) بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە : عبدالوهاب خلاف ، علم أصول الفقه ، الطبعة الثالثة ، القاهرة ، ١٩٤٧ ، ص ١١٧ .

(٦) بۆ هەمان مەبەست خوالێخۆشبوو (شێخ بابە ڕەسوڵی کوڕی شێخ ئەحمەدی کوڕی شێخ عەبدولسەمەدی بێدەنی ، ١٣٠٣ – ١٣٦٣) کە لە سەیدەکانی بەرزنجەیە لە شیعرێکدا وتویەتی :

سیلسیلەی کاکۆڵی ئاڵۆزاوی مەحبووبەی وەتەن

وا بزانە زوو بە زوو وا عاشقیٚ زنجیر ئەکا

خزمەتی خاکی وەتەن فەرزێکی عەینە بۆ هەموو

داخڵی ئەم حوکمەیە کیٚ فەرقی جوان و پیر ئەکا

بڕوانە : مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس ، بادی مەردان ، بەرگی دووەم ، ١٩٨٤ ، ل ٥٩٤

(٧) مەلا عەزیزی موفتی کوڕی حاجی مەلا محەمەد ئەمین ی کوڕی حاجی مەلا ئەحمەدی موفتییە و ناسراوە بە (چاومار) ، ساڵی ١٢٨٨ ی کۆچی لە شاری سلێمانی لە دایکبووە ، بڕوانامەی زانستی لە (عەبدولقادری مودەریس) وەرگرتووە ، لە ڕۆژی٣ ی مانگی (شەوال) ی ساڵی ١٣٦٦ ماڵئاوایی کردووە و لە گردی سەیوان بە خاك سپێردراوە ، خوالێخۆشبوو خوێندەوارێکی بە دیمەن و زانایەکی ناسراوی ڕۆژگاری خۆی بوو .

(٨) شێخ بابا عەلی کوڕی شێخ عەبدوڵلاّی کوڕی شێخ عەلی مەلایە ، ساڵی ١٢٧٥ ی کۆچی لە ئاوایی تەکیە لە دایکبووە ، ساڵی ١٣٥٩ ی کۆچی ماڵئاوایی کردووە و لە گردی سەیوان و نزیك ئارامگای شێخ مەعروفی نۆدیٚ بە خاك سپێردراوە .

(٩) ئەم شیعرە بۆ مستەفا پاشای یامولکی نوسراوە.

تاقی کیسرا

چی بەسەر هات تاقی کیسرا [١] هەیبەتی سوڵتان ڕەشاد [٢]
حوکمی هارونە ڕەشید [٣] و تەخت و بەختی کـــەیقوباد [٤]
چەند هەزار ئینسانی ناسك جوملە بوونە خــاك و خۆڵ
کـــورەیی ئەرزە ســـەراسەر پڕ لـــە ئێسقـانی عیبـاد
نەسرەت و مـــالی جیهانیش بێ بەقـــایە ئـەی ڕەفیـق
عاقیبەت دنیا نەمـــانە قەد نەکـــەی فیتنەو فەســاد
فرسەتــە عومــری عـــەزیزت بێ ســـەعی زایع مـەکـە
تەرکی ئەربـــابی سەفاکــەو ڕێی فەلاکـەت مەگرە یاد [٥]

پەراوێزەکان :

(١) کیسرا یا خەسرەو ئەنەوشیروان : یەکێك بوو لە ناودارترین پادشاکانی بنەماڵەی ساسانی کە لە نێوان سالآنی ٥٣١- ٥٧٩ حوکمی ئێرانی کردووە ، ئەم پاشایە لەسەرچاوە عەرەبییەکاندا بە نەوشیروانی دادپەروەر دەناسرێت و ئەو قۆناغەی فەرمانڕەوایی کردووە بە قۆناغێکی گرنگ و پڕ بایەخ لە ئێراندا دادەنرێت ، نەوشیروان جگە لەوەی کە لە سەرەتای هاتنە سەر کارییەوە مەزدەك و لایەنگرانی تەفروتونا کرد ، برەوی بە ئایینی زەردەشتی دایەوە ، چەندین کاری گرنگی چاکسازی لە بواری ئابووری و سەربازی و بەڕێوەبەرایەتی ئەنجام دا و دەوڵەتی گەیاندە ئاستێکی بەهێز ، لەگەڵ بێزەنتییەکانیشدا چووە شەڕەوە و ناوچەی ئەنتاکیاو لاذقییە ی لێسەندن و ساڵی ٥٥٥ پەیمانێکی ئاشتی لەگەڵیاندا بەست ، لەساڵی ٥٧٠ دا یەمەنی داگیر کرد (واتا ئەو ساڵەی کە پەیامبەری ئایینی پیرۆزی ئیسلامی محەمەد د .خ تێیدا لە دایکبووە) .

(٢) سوڵتان ڕەشاد : مەبەست لە محەمەدی پێنجەمەو یەکێك بووە لە سوڵتانەکانی دوا ڕۆژی حوکمی عوسمانی و لە ماوەی سالآنی ١٩٠٩ تا ١٩١٨ حوکمی کردووە .

(٣) هارون ئەلڕەشید : ١٧٠ – ١٩٣ کۆچی (٧٨٦- ٨٠٨ ز) .

پێنجەمین خەلیفەی دەوڵەتی عەباسییە و ماوەی حوکمکردنی بە قۆناغێکی گرنگی مێژووی دەوڵەتی خەلافەت دەژمێررێت ، بایەخێکی زۆری بە ڕێکخستنی دەوڵەت و قایمکردنی سنوورەکان داوە ، هەوڵیداوە کاروباری خەڵکی ڕێکبخات و دەسەلآتی دەوڵەت بەسەر هەرێمەکاندا توندو تۆڵ بکات . قۆناغی حوکمی هارون ئەلڕەشید لە ڕووی

خۆشگوزەرانی و برەو پێدانی ئەدەب و مۆسیقا و گۆرانی بە قۆناغی زێڕینی دەوڵەتی خەلافەت دەژمێررێت .

(٤) قوباد : عەرەبی کراوی (کوباد) ە کە دامەزرێنەری بنەماڵەی کەیانییە لە ئێراندا . هەروەها دوو پادشای بنەماڵەی ساسانییەکان ئەم ناوەیان هەڵگرتووە ، کە یەکەمیان باوکی (کیسری ئەنەوشیروان) ە و لەسەردەمی ئەودا ئایینی (مەزدەکی) لە ئیراندا بڵاوبووەوە .

(٥) ئەم شیعرە بە هەڵە لە چاپی دووەم و سێیەمی دیوانی (بێکەس) دا بڵاوکراوەتەوە و بەبێ ورد بوونەوە بە بەرهەمی ناوبراو دانراوە ، جگە لەمەیش بە دروستی بڵاونەکراوەتەوە و ڕستێك هەڵەی زەقی تێکەوتووە .

گریان و خۆشی

زەمزەمەیە گـریانە لە نێو مەجلیسی عەشقا
ســـاقی خەبەری داوە کە یار نـــایەتە یاری
قەد نایە ئەو دولبەرە بە فەریـــادی من و تۆ
سەد بارە کەبابی دڵـەکەم بیکـــەمە دیـــاری
دوو جێگەیی خوێنینە بەسەر سەفحەیی ڕووما
گوڵ گوڵ بووە دامێن و کەنارم وەرە دیـــاری
ئەو خـــاڵە زوخاڵێکە لـــە نێو بۆتـــەیی دڵما
ڕۆحم ئەکوڵێنیٚ بە نەفەس کوورەیی نـــاری
ئەی مورغی ستەمدیدە ئەسیری لە قـــەفەسدا
بۆ خۆت و وەتەن بگری کە سەمخوردەیی ماری
دەست ناکەویٚ تریـــاکی من و تۆ لـــە عیراقا
باشە کوە بەرین بە لیقـــای حـــەزرەتی بـــاری
قوڕ بپێوە دادڕە یەخەت بۆ خۆت بە کەساسی
ئەی کوردی هەژار ئێستەکە بیٚ یارو دیـــاری

١٩٣٠

فەرهادی کورد

فەرهادی قەومی کوردم و فـەریادی کورد ئەکـــەم
دوژمن بە کوتەکی کاوە وەکوو شووشە ورد ئەکەم
بۆ بێستـوونی مـانیعی ئـامـالـی کـوردەکـان
وەك کۆهکـەن بەعەزمی مـــەتین دەستوبرد ئەکەم [1]
یا کـــەشتی کـورد ئەبەمە سـاحیلی نـەجـات
یـا ڕۆحی خۆم و ئـــالی پەیەمبــەر بە پرد ئەکەم
مەحموودی فیکرەتم ئەخەمە دووی ئـەیازی کورد
یا کەسبی وەسڵی میللییەت و نەیلی کورد ئەکەم
من کـــوردم و بەکـــوردی ئـــەڵێـم و بـرایەوە
زیللەت نەمـا ســەعادەتی کـوردان گـــەڕایەوە

(١) کۆهکەن : شاخ هەڵکەن ، کە ئەمە لەقەبی فەرهادی عاشقی شیرینە .

پێنج خشتەکی شێخ سەلام (١)

لەسەر شیعرێکی شێخ مەحموود

شێت نەبووم بۆچ ئارەزووی سەیری جەبەل لوبنان ئەکەم
دایما ســـــەیرو سەفای باخـــاتی هـــــەورامان ئەکەم
کوردم و هــەر حـەز بە ئیستیقــلالی کـــــوردستان ئەکەم
وەحشـــــەت و نەفرەت لە چارەی عـــارەبی پێپان ئەکەم
من تەمەننـــــــــای سەربەخۆیی میللەتی خۆمان ئەکەم

قـــەت بە ویسکی و بیرەیی ناگـۆڕمەوانـــێ شیر و دۆ
بەرخ و کارژۆڵـــەم هەیە ، چیمە لە توولە و کـــەلبی تۆ
زەحمەتـــە یەك نـــاکـــــەوین واز بێنە لێـــم توخوا بڕۆ
تۆ بـــە بێ دەرپـــێ ئەژیـــت و فیتە فیتی قنگتـــە تۆ
من لەسەر دەرپێشەوە یـــا بەدەمەو قۆپـــان ئەکەم

نامەوێ داری موغەیلان ، پڕ لە چقڵ و دڕك و خـــار
چەشنی تووبای جەننەتە ، سەروچنـــاری کـــۆهسار
لۆرك و مـــاســـت و فرۆ و ڕۆن و پـــەنیرم بێ ژمـــار
شیری وشتر بۆ ئەخۆم ، چیمە لە گۆشتی سووسەمار
شیری مەڕ بێ خـــواردنم ، دابەستە بۆ زستان ئەکەم

وا مەزانـــە عـــاجزم ، عەزمێکی مـــەردانـــەم هەیە
من رەوشـتی بـــاش و کردارێکی پیـــــاوانەم هەیە
موستەریحم ، خـــاترێکی شۆخ و شــــاهانەم هەیە
ڕانکوچۆغـــەی لای ڕەواندوز پەستـــەکی بانەم هەیە
بۆ کلاشی تیرە قــــایم ڕوو لە هـــەورامان ئەکـــەم

ڕوپیە و پـــارەی جیهان بۆ تۆ بێ سەرجەم نامەوێ
خێری دنیام پێ بدەی ، تۆ ببیە حاتەم نــامـــەوێ
نوقلْ و ڕاحەت ، بستە ناخۆم ، زۆرە یا کەم نامەوێ
من ڕوتابم بۆ چییە ، خـورما جەهەننەم نـــامەوێ
مێوژە خۆڵاوو گـەزۆو باسوق لەبـــەر میوان ئەکەم

هەروەکوو مەنصور ئەگەر حاکم بدا ئەستۆم لە دار
چۆن لە حەق من واز ئەهێنم ، یا ئەکەم تەرکی دیار
یابە وا چـاکـە لە داخـانـا بکـــەی تۆ ئینتیـــحار
من لە جێی عاگاڵی ئەسڵت ، یا سدارەی موستەعار
تەبلەیی کورکی لەطیفی کـــەڵهوڕ و ئـــەیوان ئەکەم

من بەدڵ نەفرەت لە ئیشی پووچ و بێ مەعنـــا ئەکەم
شێت نەبووم خۆم بۆ دوچاری شیدەتی گەرما ئەکەم
بەفری کوێستانم هەیە ، بۆیە لە تۆ حاشـــــا ئەکەم
تف لە چۆڵ و بادییە و دەشت و لم و سەحرا ئەکەم
ئارەزوی شاخ و چیـــا و هەردەیی بــەرزان ئەکەم

وەختی ئێمەیش دێ ، ئەم دنیایـــــە ئیشی دەورەیە
چەشنی ئێوە ئیحتیاجمان نەك بە حەرب و سەورەیە
تۆ لە کوردستان ئەگەر حاڵی نەبووی بەم تـــەورەیە
ئەم کــــەژو کێو و چیایە شیرکـــەتێکی گـــەورەیە
سەعلەب و مازوو کەتیرە ، سیچکە وو قەزوان ئەکەم

شاخ و داخــی ئێمە گشـــتی بەرزە ، بەردەزەردەیە
نەك وەکوو سەحرای عەرەب ئاچوغ و وابێ پەردەیە
میللەتیشمـــان جـــەنگی و شەڕار و حەربی کردەیە
نیشتمانی کوردەواری شـــاخ و داخ و هـــــەردەیە
پێپەتی کەر بوی ئەڵێی تەسخیری کوردستان ئەکەم (٢)

پەراوێزەکان :

(١) شێخ سەلام کوڕی شێخ ئەحمەدی کوڕی شێخ عەبدولکەریمی کوڕی شێخ محەمەدە ، لە ساڵی ١٨٩٢ ی زایینی لە ئاوایی (عازەبان) ی سەر بە ناوچەی (وارماوا) لە دایکبووە ، شاعیرێکی دیارو نیشتمانپەروەرێکی سەنگین بووە ، مێژووی ژیانی بریتی بووە لە زنجیرەیەك ڕاونان و ئاوارەیی و کوێرەوەری ، لە شۆڕشەکانی شێخ مەحموودی بەرزنجیدا بەشدارییەکی کارای هەبووە ، بەشێك لە شیعرەکانی لە ساڵی ١٩٥٨ دا و لەسەر ئەرکی خوالێخۆشبوو (ڕەوف مەعروف) ی خاوەن کتێبخانەی گەلاوێژ ی سلیمانییەوە چاپکراوەو (مارف خەزنەدار) پێشەکییەکی بە نرخی بۆ نووسیوە ، شێخ سەلام لەم دیوانەیدا بە درێژی مێژووی ژیانی خۆی نووسیوەتەوە ، چوارینەکانی (خەیام) و (حسێن قودسی نەخەعی) لە فارسییەوە کردووە بە کوردی و چاپکراون ، لە ڕۆژی ١٩٥٩/٣/٣ دا لە ئاوایی (دولاَن) ی کۆچی دوایی کردووە و لە گردی سەیوان بە خاك سپێردراوە .

(٢) ئەم شیعرە تا ئێستا بلاَونەکراوەتەوە ، دەقی تەواوی لە کەشکۆڵێکی کاك نەوشیروان مستەفا دا بلاَوکراوەتەوە کە لە کۆتایی ساڵی ١٩٦٠ دا تەواوی کردووە ، بڕوانە : ل ٧٥ – ٧٨ ، لە لایەکی ترەوە لە کاتێکدا کە ساڵی ١٩٨٥ بەشی یەکەمی (کەشکۆڵی گیو) بلاَوکرایەوە ، لە لاپەڕەکانی (٤٩ – ٥٠)دا شێخ مەحموود وەك شاعیرێك نیشان دراوەو چەند دێرێك لە شیعرەکانی خراونەتە بەرچاو هەر لەو لاپەڕانەدا وتراوە کە (پارچە شیعرێکی شێخ مەحموود شێخ سەلام

کردوویەتی بە پێنج خشتەکی و لەگەڵ بەرهەمی ئەودا بڵاوی دەکەمەوە ، هەروەها صدقی کاکە حەمەی قازی بۆکانی پارچە شیعرێکی نێوبراوی کردووەتە پێنج خشتەکی و لەگەڵ شیعرەکانی صدقی دا دەبێت) . هەر لەو ساڵەدا بۆ ئەم مەبەستە (مامۆستا حەسەن جاف) م ڕاسپارد کە لە لای دکتۆر کوردستان موکریانی هەوڵ بدات تا ئەو دوو شیعرەم دەست بکەوێت پاش ماوەیەکی زۆر مامۆستا حەسەن جاف پێنج خشتەکییەکەی شێخ سەلامی بۆ هێنام و وتی کە دکتۆر کوردستان موکریانی دەڵێ شیعرەکەی ترم بۆ نادۆزرێتەوە دواتر هەردوو دەقەکەم بەراورد کرد و جیاوازییەکی ئەوتۆیان نەبوو ، بۆیە ئەم دەقەی لێرەدا بڵاو دەکرێتەوە لە هەردوو دەقەکەی نەوشیروان مستەفاو نوسخەکەی کوردستان موکریانییەوە ئامادە کراوە .

(چواین) یێکی شێخی نەمرو

پێنج خشتەکییەکی مەلا ئەسعەدی مەحوی [1]

لوتف و کەرەم و قەهری دەم و دەس نەفەسێکە
هەر ساتە بە ڕەنگێك و لەسەر تەبعی کـەسێکە
تەخریبی گوڵی یاســـەمەن و باغی مەحەببەت
کــرداری لەسەر کـــەیف و هەوایی تەرەسێکە

" پێنج خشتەکییەکە "[2]

دنیا بە مەسەل فاحیشە وو خـــەرمە گەسێکە
بێ عەهدو وەفا ، دون ودەنی ، وەك جەرەسێکە
گەه یاری کەرو گـــەه لەملی ئەبلـــە رەسێکە
لوتف و کەرەم و قەهری دەم و دەس نەفەسێکە
هەر ســـاتە بە رەنگێك و لەسەر تەبعی کەسێکە

بـــاوەڕ مەکـــە کە ببێ ســـاغی مەحەببەت
هەروا بە درۆ ئەیخەنە دەرها داخـی مەحەببەت
پیشەی حەسەنە زاڵمەکـــەی زاغی مەحەببەت
تەخریبی گـــوڵی یاسەمەن و باغی مەحەببەت
کـرداری لەســـەر کـــەیف و هەوایی تەرەسێکە

پەراوێزەکان :

(١) مەلا ئەسعەد کوڕی مەلا خالیدی کوڕی مەلا محەمەدی مەحوی شاعیرە ، ساڵی ١٨٩٨ لە سلێمانی لە دایکبووە ، ڕۆژی ٢٥ ی نیسانی ١٩٧٦ کۆچی دوایی کردووە و لە گۆڕستانی سەیوان بە خاك سپێردراوە .

(٢) بەشێك لە دیوانی مەلا ئەسعەدی مەحوی ، بەشی یەکەم ، چاپی ١٩٧٠ ، ل ٩٨ .

بۆ حوزنی [١]

کـــەیلی غەمە دایم دڵـــەکـــەم حوزنی درۆیە
زوو دەرپـــەڕە ئەو داوە لەبـــەر خاتری تۆیە
دارو دەوەن و پووشی ڕەوانـدز بە قەڵەم کەی
خاکی وەتەنـــم شـــــاهیدە ئیخلاسی درۆیە
ئەم نامەیی دڵشـــادە لەســـەر دیدە بە برژانگ
نووسینی بە شارەت بێ، سبەینێی من و تۆیە
با قوڕ بەسەراکات و ڕەقیب داکـــی هەمیشە
بەر بێتە بەری پیسی نـەجیسی بە چـــەقۆیە
[٢] ....
خاکت بەسەر ئەو هێرشە بۆ سەر کنـــی تۆیە
تەك مەگرە بە پەروازی، بە جووتی وەرە لای من
هەر ئانێکی کەڵ و چاوەنواری کـەل و کۆیە[٣]

پەراوێزەکان :

(١) حـوزنی نـاوی حـسێن کـوڕی سـەید عەبدولـەتیفی کـوڕی شـێخ ئیسماعیلی شێخ لەتیفی خەزاییە ، ساڵی ١٨٩٠ لە شاری مەهاباد لە دایکبووە ، ڕۆژی ١٩٤٧/٩/٢٠ لە شاری بەغداد کۆچی دوایی کردووە حـوزنی نووسـەرو مێژوونووسێکی دیـاری کـوردە ، خـاوەنی لیـستێك کتێبـی ئـەدەبی و کۆمەلاّیـەتی و مێژووییـە ، سەرنووسـەر و بەڕێوەبەری گۆڤاری زاری کرمانجی و ڕوناکی و بەڕێوەبەری گۆڤاری دەنگـی گێتـی تـازە بـووە و ماوەیـەکیش لەگـەڵ پیرەمێـردا ڕۆژنامـەی (ژیان) یان بەڕیوەبردووە .

(٢) ئەم دێڕە لە گۆڤاری هەتاودا بلاّونەکراوەتەوە و خاڵی بۆ دانراوە ,

(٣) خوالێخۆشبوو (گیوی موکریانی) سەبارەت بەم شیعرە دەڵێ (شێخ مەحموودی زەعیم ئەم شیعرەی لـە سـاڵی ١٩٤٠ دا لـە بەغدادەوە بۆ سەید حـوزنی بـرام نـاردووە کـە لـە ڕەوانـدوز بـووە ، لـە کاتێکـدا هەسـتی بـەوە کردبـوو کـە ئـامیر رەتـڵ – فایـەق کاکـە ئـەمین – بـە نـاوی مەنیقـەی موحەڕەمەوە دەیویست کاکم بخاتە گێژاوی گێچەڵەوە) بۆ ئەم زانیارییە بڕوانە : گۆڤاری هەتاو ، ژ ٢ ، ٢٠ ی مایسی ١٩٥٤ .

بۆ دۆستێك [1]

عـــەزیزم من نە (جانی) م و نە (زانی)
بــە دەردی دەهـــر گـــــیرۆدەم بـــزانی
لە فەحوایی حــەدیسی (الفتنة) نیم [2]
نەكـــەی هەرگیــــز وەكوو خۆتم بزانی
لە ئـــاوێنە تەماشای خــۆت كە شێخم
هەموو كـــرداری خـــــۆتی تیا ئەزانی
لە دایك و باوكەوە من كاك ئەحمەدیم
لە جوملەی قـــــاتلی جــەددم نەزانی

پەراوێزەكان :

(١) بە تەواوی بۆم ساغ نەبووەوە كە ئەو دۆستەی كێیە .

(٢) ئیشارەتە بۆ فەرمودەی پێغەمبەر (الفتنة نائمة لعن الله من أیقظها)

بۆ عەبدوڵڵا عادیل [١]

عـــــادیل بە عـــەدالەت لە سپی لادە بەشیــــکە
بـــاسوور نەبێ ئەمجارە لە نێو تـــاســـــی رەشێکە
چاو مەستە لە شەو ، هەستە لەسەر کایەن و ئاخوڕ
چاك لێخوڕە ، زوو تێخوڕە خومخـــانەی رەشیکە
بێقووەتی ئێستێکـــە ئـــەزانم وەکوو گـــــای پیر
نـاتوانـــی لەســـەر کلــکی، ئەگەر مەردی کشیکە [٢]

پەراوێزەکان :

(١) شێخ مەحموود ئەم شیعرەی بۆ یەکێك لە دۆستە نزیکەکانی ناردووە لە ڕووی خۆشەویستییەوە بەم جۆرە بەسەری کردووەتەوە ، (سەید عەبدوڵلا ناسراوە بە عەبدوڵلا عادیل و کوڕی شێخ عەبدوڵقادرە فەندی کوڕی شێخ عەبدولسەلامە فەندی قازییە ، ڕێبەری ناحییەی ئەو کاتەی – حەریر و باتاس – بووە ، یەکێك بووە لە ئەفسەرە شۆڕشگێڕەکانی شێخی نەمر و تا ڕێککەوتنەکەی ساڵی ١٩٢٧ لەگەڵیدا بووە ، دواتر لە باشووری عێراق و لە ئاواییە گەورەکانی کوردستان دامەزراوە ، عەبدوڵلا عادیل برای مەلیحە نەرهەت و حەسەن فەللاح و سەعدوڵلا دەربەدەری شاعیرە .

خانەوادەی عەبدوڵلا عادیل لە سلێمانیدا بە خوێندەواری و زانست پەروەری ناسراون ، ئێستەیش مزگەوتی شێخ سەلامی باپیری ئاوەدانە بەڵام بێنازە و فێرگەکەی کوێربووەتەوە . بۆ ئەم زانیارییانە بڕوانە : کەمال ڕەوف محەمەد ، دەستەوارە یە نان بۆ مێژوو ، سلێمانی ٢٠٠٤ ل ٨٠-٨٦ .

(٢) ئەم شیعرە بۆ یەکەمجار لە لایەن گیوموکریانییەوە بڵاوکراوەتەوە ، بڕوانە : کەشکۆڵی گیو ، بەرگی یەکەم ، ئامادەکردنی کوردستان موکریانی ، هەولێر ، ١٩٨٥ ل ٥٠ .

چوارین و کورتە شیعر

یەکەم

دیسان بەهارە ، ئۆردوی جەننەت گەڕایەوە (١)
دەستی جەفــــای فەلاکەتی زستان کشایەوە
شەونم لەسەر ڕوویی شەهلا و ڕوویی گولچ (٢)
بولبول بەگریە ، خونچە بە خەندە گەشایەوە

١٩٢٥

(١) ئۆردوو : وشەیەکی تورکی مەغۆلییە و بە مانای لەشکر دێت ، بەڵام لەم شیعرەدا مەبەست زۆری گوڵ و جوانی سەوزە گیای بەهارە .

(٢) شەهلا : ژنی چاو ڕەشی مەیلە و شین ، جوان .

دووەم

ڕۆژی دەعــوا تیغی ئەبرۆی عالەمێکــی ســەربڕی
من لەبەر بەختی بەدم بۆ ڕەنجــــی دنیـــا مامەوە
هەر کەسی مەحموود حەبس کا ئاخری هەر بەر ئەبێ
من لە ناو زیندانی عەشقا شێت و شەیدا مـــامەوە

سێیەم

گریـــانە دیدەکــــەم و بریــــانە سینەکەم
بۆ کویٚ چوو قیبلەکـەم و کـــــوانی دیدەکەم
لۆمەم ئەکەن رەفیق و برا ، قوڕ بەسەر دیدەکەم
تا مردنم بە عەهدی خــــودا بۆ تۆ شین ئەکەم

١٩٥٥

چوارەم

غوبـــارو تۆزی میحنەتـــی دنیای هەلاکەتم
کەوتووەتە سەر دوو دیدەو شەئنی نەدامەتم
پەنجەی ئەجەل بە یەخـەمەوە بەند بووە ئەڵیٚ
هەستە دوعا بخوازە بڵیٚ روو لە قیــــامەتم

پێنجەم

شێواوە جیهان خـــەڵکی گـرفتاری بەڵایــە
هێند سپڵە بووە سەیری برا گورگـی برایــە
ئەشراری میللەل ئـــەمڕۆ لە نــــاومانــــا ...
هەر بەد گوهەرن ، دەستە بە دەستە و زرایە
پێخــــاوسی لارانن ئەمڕۆکـــە و کـــلایــــە

١٩٥٢

شەشەم

ئەمن ئێستا لەگــەڵ حـــۆران لە سوکــانی سەماواتم
جەحیمە دڵ لە دووری ئاسکەکەی کانی ئاسکان ماتم
بە قەولی ئەو سەگی گوربە سیفەت ئەسڵەن مەکە باوەر
بڵێ مەحـــموود نەمــاوە ، وا بزانــــــە دائیمـەن لاتم [١]

(١) ئـــــەم چـــوارینەی شـــێخی نــــەمر لەگـــەڵ نامەیـــەکی تایبەتیـــدا نێـــردراوە بـــۆ خوالێخۆشـــبوو ســـەید برایمـــی حەفیـــد و نامـــەو شـــیعرەکەیش بـــە دەســـتخەتی شـــێخ مـــەحموود مـــاوەو لەبەردەســــتدایەو نموونەکەیـــشی لـــە کۆتایی ئەم کتێبەدا بڵاوکراوەتەوە .

بۆ خەسرەو خانی دەرەویانە [1]

لوتفی شیرینی نەبوو خەسرەو لەگەڵ فەرهادی کورد
بۆیە کــەوتە دامــی شێرو تـــامی شیرینی نــەکرد

(١) ئـــەم شـــیعرە یەکێکـــە لـــە بەیتـــە باڵاکـــانی شـــێخ و لـــە ڕاســـتیدا دوو مانـــای هەیـــە ، یـــەکێکیان دوور ، ئـــەوی تریـــان نزیـــك ، دوورەکـــە پەنجـــە ڕاکێـــشانە بـــۆ داســـتانی بـــەناوبانگی (شـــیرین و خوســـرەو) ی (خانـــای قوبـــادی) . خـــانی دەڵـــێ : خەســـرەو حـــەزی لـــە شـــیرین بـــوو ، بـــەڵام بـــەو هۆیـــەی کـــە بـــاوکی ژنەکـــەی پاشـــایەکی گـــەورە بـــوو ، لـــە ســـەندنەوەی وڵاتەکەیـــدا لـــە دەســـت (بـــارامی گـــۆڕ) یارمـــەتی دابـــوو ، دواتـــر کـــچی خۆیـــشی دابوویـــە نەیـــدەوێرا شـــیرین بخوازێـــت و نەشـــی دەویـــست بیداتەکـــەس ، فـــەرهادی کـــوردی ســـەنگتاش عاشـــقی شـــیرین بـــوو ، داخـــوازی شـــیرینی لـــە خەســـرەو کـــرد ، خەســـرەو نەیویـــست یەکـــسەر دەســـت بـــە ڕوویـــەوە بنـــێ و لـــە دڵـــی خۆیـــدا وتـــی داواکارییـــەکی لێدەکـــەم کـــە نـــەتوانێ جێبـــەجێی بکـــات ، پـــەڵپی کونـــاو دەرکردنـــی چـــیای (بێـــستونی) ی لێگـــرت ، کـــە ئەگـــەر ئـــەو کـــارە بکـــات شـــیرینی دەداتـــێ ، ئـــەوەبوو هێـــزو گـــوڕی عەشـــق (بێـــستون) ی بـــە سەنگتاشـــی بـــە فـــەرهاد کـــون کـــرد ، (خوســـرەو)یـــش بـــەهۆی پیرێـــژنێکی ســـەر ئاســـنینەوە (

فـــەرهاد) ی دا بـــە کوشـــت ، لـــە لایـــەکی تـــرەوە (شـــێرۆ) ی کـــوڕی (خەســـرەو) حـــەزی لـــە (شـــیرین) کـــردو لـــەو پێنـــاوەدا داوی بـــۆ بـــاوکی نایـــەوە و بـــە کوشـــتیدا ، مانـــا نزیکەکەیـــشی ئەوەیـــە کـــە ســـەرداری کـــورد شـــێخی نـــەمر ئامۆژگـــاری (خەســـرەو خـــانی دەرەویانـــە) ی هـــەورامانی کردبـــوو کـــە پێکـــەوە یارمـــەتی یـــەکتر بـــدەن لـــە شـــەڕی ناحـــەزان دا ، بـــەڵام جـــەنابی (خەســـرەو خـــان) ئـــەم ئامۆژگارییـــەی لـــە گـــوێ نـــەگرت و دواتـــر لـــە لایـــەن دەســـەڵاتدارانی ئێرانـــەوە گـــیرا . بـــۆ ئـــەم مانـــا نزیکـــە شـــێخ مـــەحموود مەبەســـتی لـــە (فـــەرهادی کـــورد) خۆیـــەتی ، چـــونکە لـــە هەنـــدێ شـــیعرو نامـــەی تایبەتیـــدا ئـــەم فـــەرهادی کـــوردەی زۆر بـــەکارهێناوە . (بـــۆ ئـــەم زانیارییانـــە بڕوانـــە : فەرەیـــدون عـــەلی ئـــەمین ، ڕۆژنامـــەی هاوکـــاری ژ ١١٩٧ ی ڕۆژی ١٩٩٠/٧/٢٦

بۆ ئیسماعیل حەققی شاوەیس[1]

به یــادگــار ئەینێرم بۆ شاوەیسی رەفیقم [2]
له دیــدارمــا ببینیٚ بۆ میللییەت شەفیقم

(١) دوای شـــــەڕی – ئاوباریـــــــك – ی ســــــاڵی ١٩٣١ و دوور خـــستنەوەی شـــێخی نـــەمر بـــۆ باشـــووری عێـــراق ، لـــە ١٢ ی تـــشرینی دووەمـــی ســـاڵی ١٩٣٣ دا لەشـــاری بەغـــداد جـــێگیر دەبـــێ ، پـــاش ماوەیـــەك وێنەیـــەکی تایبـــەتی خـــۆی بـــە دیـــاری بـــۆ مامۆســـــتای خـــــەباتکار و مێـــــژوونووس خوالێخۆشـــــبوو ئیـــــسماعیل حـــــەققی شـــــاوەیس دەنێـــــرێ و لـــــە پـــــشتی وێنەکەیـــەوە ئـــەم دێـــڕە شـــیعرە دەنوســـێ و ئیمـــزا فـــەرهادی کـــوردی لێـــدەدا کـــە زۆر جـــار ئـــەم نـــاوەی بـــۆ خـــۆی بەکارهێناوە .

(٢) خـــــەباتکارو نووســـــەری بـــــە دیمـــــەن خوالێخۆشـــــبوو (ئیـــــسماعیل حـــــەققی شـــــاوەیس) نـــاوی تـــەواوی (ئیـــسماعیل عـــەلی رەســـوول ئەحمـــەد) ە ، ســـاڵی ١٨٩٤ لـــە شـــاری مووســـڵ لـــە دایکبـــووە ، لـــە ســـەرەتای لاویـــدا بەشـــداری جـــەنگی (بـــــەڵقان) ی کـــــردووە و لـــــە ڕۆژگـــــاری دەســـــەڵاتی تورکەکانیـــشدا بەشـــی خـــۆی ســـزاو تـــاڵاوی نۆشـــیوە ، لـــە جـــەنگی یەکـــەمی جیهانیـــدا بـــە چـــاوی خـــۆی شکـــستی عوسمانییـــەکانی بینیـــوە ، دواتـــریش بـــە هـــاتن و دەســـەڵاتی

ئینگلیزەکـــان دڵـــی نەکراوەتـــەوەو بووەتـــە بەرهەڵـــستارێکی ئاشکرای خاوەن هەڵوێست .

نۆبـــەرەی نوســـینی دەگەڕێتـــەوە بـــۆ گۆڤـــاری (ڕۆژی کـــورد) ی ئەســـتەمولْ ، لـــە ســـەردەمی ڕەشـــبەگیریەکەی جـــەنگی یەکـــەمی جیهانیـــدا بـــە زمـــانی تـــورکی و بـــە ڕۆحێکـــی ئیـــسلامی بەشـــداری نووســـینی لـــە ڕۆژنامـــەی (الـــزوراء) دا کـــردووە ، دواتـــریش هـــەردوو گۆڤـــاری (دیـــاری کوردســـتان) و (هـــاوار) ی بەســـەر کردووەتـــەوە و بەرهـــەمی بـــۆ نـــاردون ، لـــە بـــواری چـــاپەمەنی و دانـــانی کتێبیـــشدا ســـاڵانی ١٩٣٣ – ١٩٣٨ دوو کتێبـــی ســـەبارەت بـــە پەنـــدی پێـــشینیان بـــە چـــاپ گەیانـــدووە ، ســـەرتۆپی نووســـینەکانی مامۆســـتا (شـــاوەیس) ئـــەو زنجـــیرە باســـەیە کـــە ســـاڵانی ٩٦٠ –٩٦١ بـــەڕوودوا لـــە گۆڤـــاری (ڕۆژی نـــویْ) دا ســـەبارەت بـــە مێـــژووی کـــوردو ئەڵقـــە ون و نەبیـــستراوەکانی بڵاویکردوونەتـــەوە و بوونەتـــە سەرچـــاوەیەکی خـــاوێن و متمانـــە پێکـــراو بـــۆ نووســـینەوەی مێژووی هاوچەرخی کورد .

بۆ وسوو ئاغا [١]

یوسفم تۆیت لەتیفە ، زۆر سەلامت لێ ئەکەم [٢]
بۆ ئیسعادی نوری چاوم ، هەردوو چاوت ماچ ئەکەم

(١) دوای شەڕی ئاوباریك و کۆتایی شۆڕشەکانی شێخی نەمر و ڕەوانەکردنی شێخ و هەندێ لە دڵسۆزەکانی بۆ شارەکانی باشووری عێراق ، مستەفا ئاغای عەبدوڵڵا ئاغا ١٨٩٠ – ١٩٥٤ کە یەکێك بووە لە هەرە دڵسۆزەکانی شێخ و لەگەڵیدا بووە ، ڕۆژی ١٩٣١/١٢/٢٢ نامەیەکی بە سۆز بۆ (وسوو ئاغا) ی برا گەورەی دەنێرێت و لە کۆتایی نامەکەدا شێخی نەمر دەیەوێ لەو نامەیەدا بەشدار بێت و ئەم دێڕە شیعرە بە خەتی خۆی دەنووسێت و سۆزو خۆشەویستی خۆی بۆ وسوو ئاغا دەردەبڕێت .

(٢) یوسف مەبەست (وسوو ئاغایە) و کوڕی عەبدوڵڵا ئاغای کوڕی محەمەد مەولوودە ، ساڵی ١٨٨٥ لە شاری سلێمانی لە دایکبووە ، لە مانگی (٩) ی ساڵی ١٩٥٧ کۆچی دوایی کردووە ، خوالێخۆشبوو لەگەڵ (مستەفا ئاغا) ی برایدا ڕێزیان لەبەرچاو بووە ، شاعیری بزوتنەوەی نەتەوایەتی کورد حەمدی (ئەحمەد بەگی ساحیبقڕان) لە (ترجیع بەند) ێکیدا سەبارەت بە ئیدارەی ئەو ڕۆژگارە بەڕێزەوە ناوی وسوو ئاغا دەبات و دەڵێ :

موحتەرەم مەئمووری تەشریفاتی دەوڵەت بوو وسوو

بۆ ئەمەیش بڕوانە : دیوانی حەمدی ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی ئەسعەد ، بەغداد ، ١٩٥٧ ، ل ٨٧ .

بۆ شێخ عەبدولکەریمی قادر کەرەم [1]

دەسی ئیقبـــالْ نەکەوتە شان و باڵم
نەگەر یا صـاحب ئینصاف بە حاڵم [2]

(١) خوالێخۆشـــبوو شـــێخ عەبدولکـــەریم کـــوڕی شـــێخ حـــسێنی کـــوڕی شـــێخ عەبدولکـــەریمی قازانقایەیـــە و بـــرازای شـــێخ حەســـەنی قەرەچـــێوارە و لـــە شـــێخە ناودارەکـــانی بەرزنجەیـــە ، شـــێخ عەبدولکـــەریم هەڵکـــەوتوی ڕۆژگـــاری خـــۆی بـــوو ، یـــەکێك بـــوو لـــە خـــزم و نزیکـــەکانی شـــێخ مـــەحموودی بـــەرزنجی ، لـــە ئەدەبیاتـــــدا شـــــارەزابوو ، دیـــــوانێکی دەستنووســـــی لای نـــەوەکانی پـــارێزراوە ، لـــە شـــیعردا نازنـــاوی خـــادم بـــوو ، ســـاڵی ١٩٥٤ کۆچـــی دوایـــی کـــردووە و لـــە قـــادر کـــەرەم نێـــژراوە . شـــێخ عەبدولکـــەریم بـــاوکی هـــەردوو شـــەهید (شـــێخ مـــارفی بـــەرزنجی) و (شـــێخ حـــسێنی بـــەرزنجی) یـــە کـــە لـــە ڕۆژی ٢٣ ی حوزەیرانی ساڵی ١٩٦٣ دا کران بە دارا .

(٢) شـــێخی نـــەمر ئـــەم دێـــڕە شـــیعرەی لـــە کۆتـــایی نامەیەکـــدا بـــۆ شـــێخ عەبدولکـــەریم نووســـیووە و بـــە (خـــاڵۆی موحتـــەرەم) ناوی بردووە .

بۆ شێخ محێدین ی شێخ سالْح[1]

نە موحتاجی دەستو تفەنگتم و نە شان و عەبا
موحتاجی چنگیٚ توتنی خۆشناوم یان بێشەما

(١) خوالێخۆشبوو (شێخ محێدینی شێخ سالْح) ی بەرزنجی کە ناسراوە بە شێخ محێدینی هەولێر ، یەکێك بووە لە هاوەلْ و دۆستە نزیکەکانی شێخی نەمر ، چەندین جار لە هەولێرەوە سەردانی شێخی کردووە و چەند ڕۆژێك لە (داریکەلی) ماوەتەوە ، نامەیان لە نێواندا هەبووە و یەکتریان بەسەر کردووەتەوە ، دیارە ئەم شیعرەیش نموونەیەکی زیندووی ئەو پەیوەندییەیە.

بۆ شێخ جەعفەری نۆدیی(١)

بۆ جەهەننەم گەر بچم دوا ئینتیقـــــام لام نیعمەتە
گەر مووەفەق بم لە دەست خۆمی نەدەم ئەو فرسەتە
شەرتە گەر جارێکی تر بۆم هەڵکـــــەوێ تۆبە نەکەم
تا بە ئەڵماسی هونــەر لەت لەت نەکـــەم چی ئۆبەتە

(١) شـــێخ جەعفـــەر کـــوڕی شـــێخ ئەحمـــەدی (ناســـراو بـــە کاکـــە لاو) کـــوڕی شـــێخ حەســـەنی نۆدێیـــە ، ســـاڵی ١٩٠٤ لـــە ئـــاوایی (نـــۆدێ) لـــە دایکبـــووە . لـــە ســـەرەتادا لای بـــاوکی قورئـــانی پـــیرۆزی خوێنـــدووە ، کەســـێکی دڵـــسۆزو بە
وەفـــا بـــووە ، بـــەم هۆیـــەوە بـــووە بـــە وەکیـــل و دەمڕاســـتی شـــێخ بـــۆ ڕاپەڕانـــدنی کارەکـــانی ، دوای کۆچـــی دوایـــی شـــێخ مـــەحموود گەڕاوەتـــەوە بـــۆ (نـــۆدێ) و خـــەریکی کـــشتوکاڵ و باخـــداری بـــووە ، ســـاڵی ١٩٧٥ هاتووەتـــەوە بـــۆ ســـلێمانی و چـــەند جارێـــك حـــەجی کـــردووە ، ســـاڵی ١٩٨٥ ماڵئـــاوایی لـــە ژیـــان دەکـــات (ئـــەم چـــوارینەم لـــە سدیق ساڵح وەرگرتووە) .

بۆ شاكیر مجرم (١)

سەد سەلامت لێبێ شێتی پەتەڕی
قەولێكت گرتووە وەك ڕێوی گەڕی
وەتەنت تەرك كرد بۆ پیرێژنێك
زۆر حەیفە بۆ تۆ كە ئاخر شەڕی

(١) خوالێخۆشبوو شاكیر عەبدولعەزیز محەمەد عەبدولئەمیر كە بە (شاكیر مجرم) ناسراوە ، ساڵی ١٨٩٤ لە شاری سلێمانی لە دایكبووە ، لە ڕۆژگاری شێخی نەمردا بەڕێوەبەری پۆستە و تەلەگراف بووە ، ساڵی ١٩٥٤ خانەنشین كراوە ، ڕۆژی ١٤-٩-١٩٥٧ لە ڕەواندوز كۆچی دوایی كردووە ، خوالێخۆشبوو یەكێك بووە لە هاوكارانی شێخی نەمر و بەو هۆیەوە تووشی گرتن و ڕاونان و دەردی سەری بووە ، شاكیر مجرم خوێندەوارێكی باشی سەردەمەكەی بووە و زمانی توركی و فارسی بە باشی زانیوە و لە ئەدەبیاتی كوردیشدا تەریك نەبووە . (بۆ ئەم زانیاریانە بڕوانە : دەرسیم شێركۆ ، ڕۆژنامەی زاری كرمانجی ، ڕەواندوز ، ژ ٢٤ ، ڕۆژی٢٨-١١-٢٠٠٥) (ئەم چوارینەم لە سدیق ساڵح وەرگرتووە) .

بۆ ناهیدەی شێخ سەلام (١)

کاوەی کورد کوانێ ئەی بەر گوزیدە [٢]
فەرەیدون حازر ، سیلاح پوشیدە [٣]

(١) خوالێخۆشبوو خاتوو ناهیدە کچی شاعیری ناوداری کورد خوالێخۆشبوو – شێخ سەلام – ە ، ساڵی ١٩٢٢ لە گەرەکی قەزازەکانی شاری سلێمانی لە دایکبووە ، لەسەردەمی لاوێتییەوە تێکەڵ بەکاروباری سیاسی بووە ، لەسەرەتادا لە حیزبی (هیوا) و دواتریش لە (پارتی دیموکراتی کوردستان) دا ئەندامێکی کارا بووە ، ساڵانێك بە پیشەی مامۆستاییەوە خەریکبووە ، لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی وەك (گەلاوێژ و ژین و هەولێر و شەفەق و هیوا) و هەندێکی تردا بەشداربووە و شیعرو پەخشان و چیرۆك و وەرگێڕانی تێدا بڵاوکردووەتەوە ، زۆرینەی بابەتەکانی بە ناوی (کچە کورد) (ن . س) و (دایکی ڕۆژ) ەوە نووسیوە ، ئەم مامۆستا و ڕوناکبیرو خەباتکارە لە ڕۆژی ٢٠٠٥/١١/٢٥ماڵئاوایی لە ژیان کردو لەگردی سەیوان بە خاك سپێردراوە .

(٢) بەرگوزیــــدە : وشـــەیەکی فارســـییە بـــە مانـــای (هەڵبـــژاردە ، ناوازە) دێت .

(٣) لـــە ڕۆژگارێکـــدا کـــە ئـــاگری نـــەورۆز قەدەغـــەکراو نەیاندەهێـــشت حـــاجی تـــوفیقی پیرەمێـــرد وەکـــوو ســـاڵان ئـــاگری نـــەورۆز بکاتـــەوە ، کۆمـــەڵێ کارتیـــان داوە بـــە ناهیـــدە ســـەلام تـــا بڵاویـــان بکاتـــەوە ، کارتـــەکانی بـــۆ هەنـــدێ کەســـایەتی نـــاردووە و لـــە ناویانـــدا تـــەنیا شـــێخ مـــەحموود بـــەم دێـــڕە شـــیعرە وەڵامـــی داوەتـــەوە . (بـــۆ ئەمـــەیش بڕوانـــە : ئـــەوەی لـــە بیرمـــە ، یادداشـــتی ناهیـــدە ســـەلام ، ئامـــادەکرنی چـــیمەن ســـاڵح ، هـــەولێر ، چـــاپخانەی وەزارەتـــی پـــەروەردە ، ١٩٩٩ ، ل ١٧) .

بۆ ڕەشید مەستی(١)

ڕەشید ئەم جارەش هەروەکوو جاران مەستی نەکەی(٢)
وەك زیافەتەکەی گازیٚ بەشۆربا خەستی نەکەی(٣)

(١) ڕەشید مەستی کوڕی ڕەسوڵ مەستییە و خاڵی زانای خوالێخۆشبوو (توفیق وەهبی) یە و یەکێك بووە لە نزیکەکانی شێخی نەمر .
(٢) دیارە ڕەشید مەستی لە خواردنەوەوە نزیکبووە و شێخ بە تەورییە پێی دەڵێ مەستی نەکەی .
(٣) گازی ناوی حەمامێکە لە سلێمانی و لە هەمان کاتدا ناوی نەنکی خوالێخۆشبوو حەمە ئاغای ئەوڕەحمان ئاغایە و شێخ زۆر جار بەم قسە خۆشانە دۆستەکانی بەسەرکردووەتەوە .

شیعرێکی فارسی[1]

تخم زحمت در رەدین ، در دل و جان کاشتیم [2]
در فلك نـوك علـــــم در یـك زمان افراشتیم [3]
چون به عزم این سفر پـــا از میان برداشتیم [4]
دست از جاه و جلال و خان و مان برداشتیم [5]

بارها بـــــر لشکر بد خواه کفـــار تاختم [6]
جایی استحکام ایشان منزل خود ساختم [7]
در رەدین پروری هم مال و هم جان باختم [8]
تاکه زنگ کـفررا از کوردستان بردا شتیم [9]

(١) ئـــەم شـــیعرە لـــە کتێبـــی (چـــیم دی) ئەحمـــەد خواجـــا و بـــەرگی دووەمـــی (شـــێخ مـــەحموودی قارەمـــان) ی محەمـــەد رەســـــوڵ هـــــاواردا بـــــە هەڵەیـــــەکی زۆرەوە بڵاوکراوەتـــــەوە و ئـــەوەی لێـــرەدا دەخرێتـــە بـــەر چـــاو نوســـخەیەکی دروســـتی شیعرەکەیە .

(٢) لـــە رێـــی ئاییـنـــدا تـــۆوی ئـــازارو ناخۆشـــیم لـــە دڵ و گیانمدا ناشت .

(٣) نووکی ئاڵاکەم لە ئاسماندا لە یەك کاتدا هەڵکرد .

(٤) كاتێك بە هیوای سەفەر كردن خۆم لێهەڵكردو هەنگاوم نا .

(٥) دەستم لە پایەو پلەو سەروەت و سامان هەڵگرت .

(٦) چەندجارێك هێرشمكردە سەر سوپای خراپەكاری دوژمن .

(٧) شوێنە قایم و ستراتیژییەكانیانم كردە بارەگای خۆم .

(٨) لە ڕێی ئاینپەروەریدا سامان و گیانم سەرفكرد.

(٩) كارێكم كرد ، تا ڕێگای كوفرم لە كوردستاندا نەهێشت .

بیبلیۆگرافیا

لێرەدا بەپێویستی دەزانین کە بیبلیۆگرافیای ئەو ڕۆژنامە و گۆڤارو کتێب و دەستنووسانە تان بخەینە بەردەست کەجاروبار چەند دێڕو چوارینو شیعری شێخ مەحمودیان تێدا بڵاوکراوەتەوە و زۆریشیان دووبارەکردنەوەی یەکترنو لەیەکەم سەرچاوەوە دەستپێدەکەین:

یەکەم / ڕۆژنامەو گۆڤارو کتێب:

١- گیو موکریانی، گۆڤاری هەتاو، ژ ٢، مایسی ١٩٥٤

٢- محەمەد گۆمڵەی نانەوا، ڕۆژنامەی ژین، ژ ١٣٦٤ س ٣٢ ، پێنج شەممە ، ١٩٥٧/١٠/١٠

٣- گۆڤاری نەورۆز ، ژ ١ ، نەورۆزی ١٩٥٩ ل ٥٧

٤- گۆڤاری ڕۆژی نوێ ، ژ ٧ ، ساڵی یەکەم ، تەموزی ١٩٦٠

٥- ئەحمەد خواجا ، چیم دی ، بەرگی یەکەم ، ١٩٦٨ ، ل ٥

٦- بەشێك لەدیوانی مەلا ئەسعەدی مەحوی ، بەشی یەکەم ، چاپی ١٩٧٠ ، ل ٩٨

٧- ڕۆژنامەی هاوکاری ، ژ ٤١ ، ڕۆژی ١٩٧١/١١/١٧

٨- کەشکۆڵی گیو ، بەرگی یەکەم ، ئامادەکردنی دکتۆر کوردستان موکریانی ، ١٩٨٥ ، ل ٤٩

٩- ڕۆژنامەی هاوکاری ، ژ ١٠٣٢ ، ڕۆژی ١٩٨٨/١٢/١٢

١٠- شێخ لەتیفی شێخ سادقی بەرزنجی ، شێخ مەحمود لەشیعری کوردیدا ، هەولێر ، ١٩٩٠

١١- فەرەیدون عەلی ئەمین ، ڕۆژنامەی هاوکاری ، ژ ١١٩٧ ، ڕۆژی ١٩٩٠/٧/٢٦
١٢-محەمەد رەسول هاوار ، شێخ مەحمودی قارەمان و دەوڵەتەکەی خواروی کوردستان ، بەرگی دووەم ، لەندەن ، ١٩٩٢
١٣- ئەحمەد حسێن ئەحمەد ، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ ، ژ ٥٧ ، چوارشەمە ، ١٩٩٢/٤/١
١٤- کەمال ڕەوف محەمەد ، گۆڤاری ڕامان ، ژ ١٣٦ ، ڕۆژی ١٩٩٩/٦/٥
١٥- ناهیدەی شێخ سەلام ، ئەوەی لەبیرمە ، ئامادەکردنی چیمەن صالح ، هەلێر ، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە ، ١٩٩٩
١٦- فاضل مستەفا و کاوس یوسف ، گۆڤاری سلێمانی ، ژ ٢٩ ، کانونی یەکەمی ٢٠٠٢

دووەم / دەستنووس:
١- دەستنووسێکی خوالێخۆشبوو (مەعروف ئەحمەد بەرزنجی) باوکم کە دەگەڕێتەوە بۆ دەوروبەری جەنگی دووەمی جیهانی
٢- دەستنووسێکی بچووکی خوالێخۆشبوو (عەبدوڵلا محەمەد قادر) کەخاتوو (سۆزان مامە)ی کچی کۆپییەکی داوەتە خاتوو (تارا تەحسین یاسین)و کۆپییەکیشی کەوتووەتەلای ئێمە ، خوالێخۆشبوو کەساڵی ١٩٨٦ کۆچی دوایی کردووە ، یەکێك بووە لەدۆست و دڵسۆزەکانی شێخی نەمر .

٣- دەستنووسێکی بچووکی خوالێخۆشبوو (عەبدوڵلا جەوهەر)

٤- دەستنووسێکی گەورەی کاك (نەوشیروان مستەفا) کەدوای شۆڕشی چواردەی تەمووز دەستی بەنووسینەوەی کردووەو پێنج خشتە کییەکی شێخ سەلامی تێدایە لەسەر شیعرێکی شێخ مەحمود

٥- پێنج خشتەکییەکی شێخ سەلام لەسەر شیعرێکی شێخی نەمر ، لەساڵی ١٩٨٦ لەلایەن دکتۆر کوردستان موکریانی یەوە گەیشتە دەستمان ، شیعرەکە لەناو دەستنووس و کەشکۆڵەکانی خوالێخۆشبوو (گیوی موکریانی) دا پارێزرابوو.

٦- چەند لاپەڕەیەکی دەستنووس کەلەماموستا (عەبدوڵلا حەسەن قادر)ەوە گەیشتە دەستمان

٧- کۆمەڵێ نامەی شێخی نەمر کەبۆ دۆست و هاوەڵەکانی ناردووە ، لەکۆتایی نامەکاندا جاروبار دێڕو دوو دێڕ شیعر بەرچاو دەکەون.

٨- کارتێکی شێخی نەمر بۆ(ئیسماعیل حەقی شاوەیس) کە لە کتێبخانەی دکتۆر (کەمال مەزهەر ئەحمەد)دا پارێزراوە.

٩- محەمەد حەمە باقی ، چەند نامەیەکی شێخی نەمر ، گۆڤاری ماموستای کورد ژمارە ١٠ پایزی ١٩٩٠ .

پاشکۆی

وێنە و بەڵگەی زیندوو

سەد سەلاحەدین و دارا وا لەداریا کەوتووە

ئینتیزاری قارەمانی کورد ئەکەن بەو بانەوە

شێخ محێدینی خەتیب

١٩٤٨ شاعیر لەتەدانا ها

فەرعوو هەرگیز سە

شێخ محمود چارەکە

صلاح الدینێکی نا

سەرداری هەورامان مەحموودخانی دزڵی
یەکەم دڵسۆز و پاڵپشتی شێخ مەحموود

سەرداری مەریوان مەحموودخانی کانی سانان
دڵسۆز و پاڵپشتی شێخ مەحموود

بچنە خزمەت فەخری کوردان ساکنی داریکەلی

خۆڵی بەرپێی ماچ بکەن بگرین بەدەم پاڕانەوە

شێخ محێدینی خەتیب

کە خۆڵی بەرپێی خەلیفەکانی ١٩٤٨

ماچکردەناوە کە خۆڵی بەر

پێی شێخ محمود ماچ بکرێت

لەراستەوە سەید تاهیری هەڵەجە، شێخی مەحموود، شێخ
عەبدولکەریمی دارەخورما، سەید کاکەی هەڵەجە.

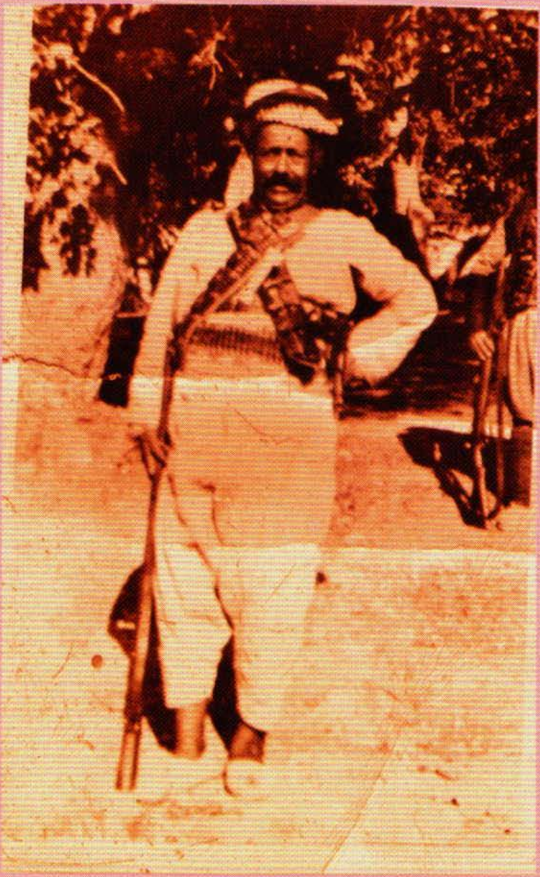

یادی ئاوباریك و وەیسە و دەربەن و تاریدەرت
شاهیدە بۆ كورد لەگەڵ كورد چەندە رەنجت بردووە
قانع

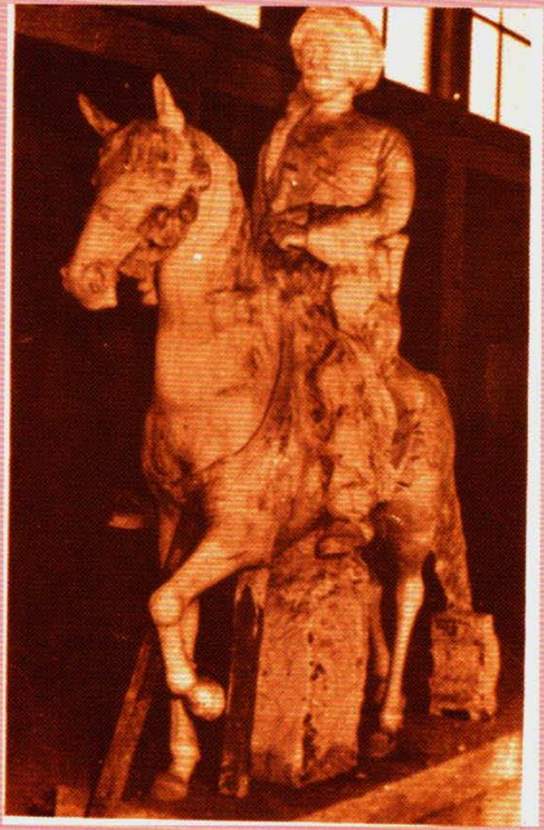

فەلەك مل شۆڕ ئەكا ئەمڕۆ لەژێرپێی ئەسپی شێخ مەحموود
مەلەك مـــەجبوور ئەكا ئەمڕۆ ئیتاعەی ئەمر و فەرمانی

شێخ محەمەدی كوڕی شێخ رەزای تاڵەبانی
(خالصی)

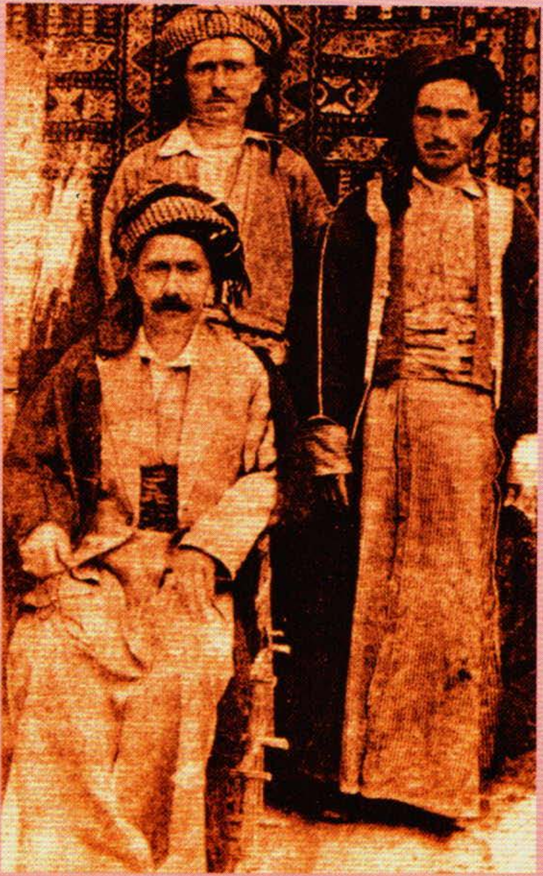

شێخ مەحموود

لەگەڵ مستەفا ئاغای عەبدوڵڵای ئاغا و ڕەفعەت بەگی داودە.

شێخ مەحموود لەگەڵ مامۆستا رەفیق حلمی

ناسریه ١٩٣٢

دەستی من داوێنی تۆ ، هەڵکە داوێنی کەوات

تاشەپۆڵی ئەشکی چاوم تەڕنەکا دامانی تۆ

ناری

کوا شێخ کوا نەوەی ئەحمەدی کاکی
کوا بەردەکەی ئەم نیشتمانە

دیلان

شێخ مەحموودی مەلیك و سەردار رەشیدی ئەردەڵان

شێخ مەحموود و هەندێ لەپیاوە ناسراوەکانی کورد و عەرەب
لەدەستە چەپییەوە زانا تۆفیق وەهبی بەگ دیارە

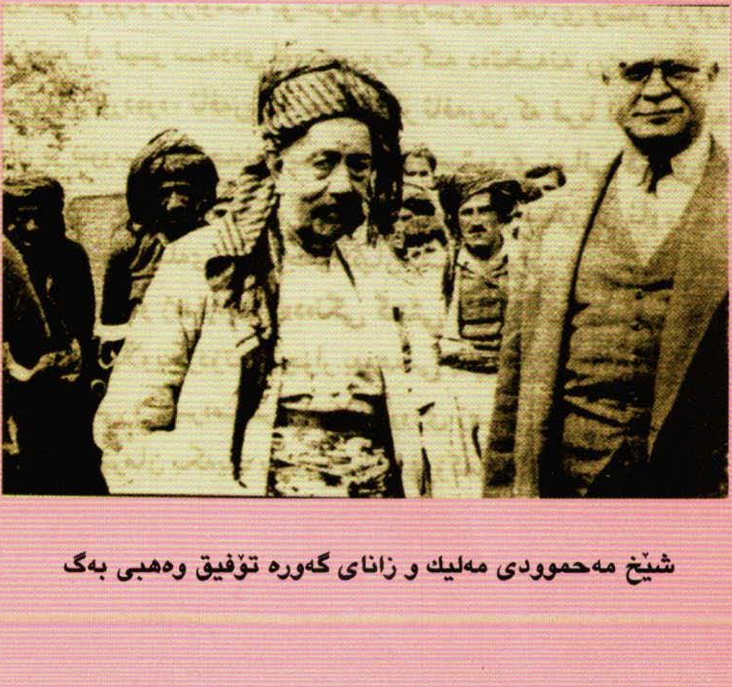

شێخ مەحموودی مەلیك و زانای گەورە تۆفیق وەهبی بەگ

وەك مەدینە بێ نەبی بێ یان نەجەف بێ ، بێ عەلی

شاری غەزنەش ئێستە بێ مەحمودە وەك داریکەلی

حەمدی

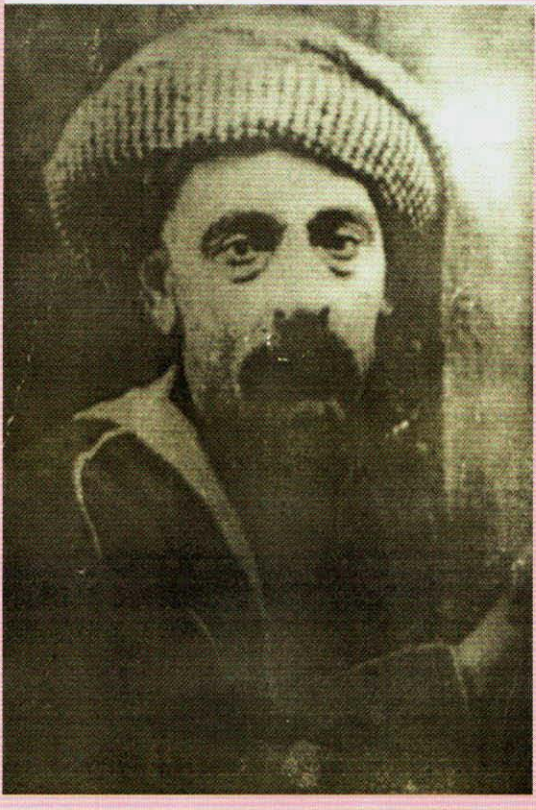

حەمدی ١٨٧٨ / ١٩٣٦

شاعیری گەورەی ڕۆژگاری شێخ مەحمود

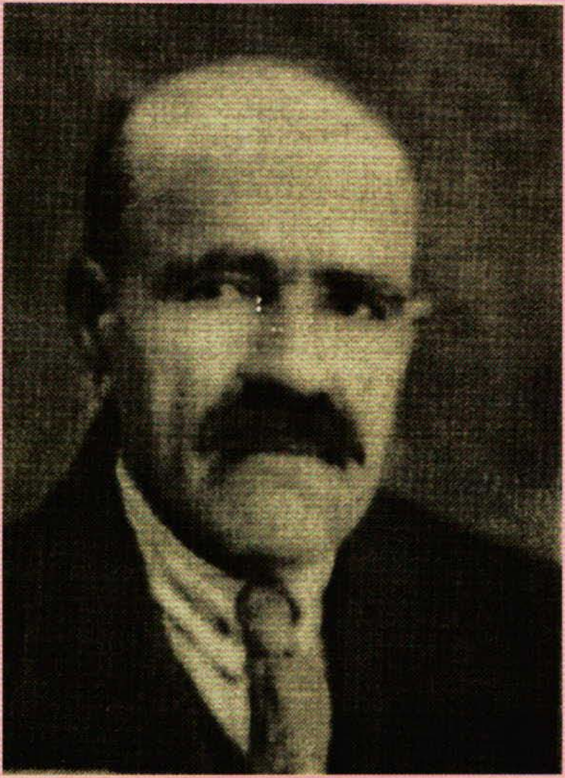

خەباتكار و سەرنووسەری ڕۆژنامەی (ئومێدی ئیستقلال)ی
حكومەتی شێخ مەحمود

نووسەر و خەباتکار (ئیسماعیل حەقی شاوەیس)

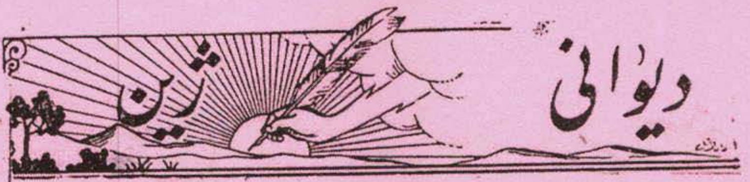

شێخ محمودی نەمر

ئەمە پارچە شعرێکی خوالی خۆش بو شێخ محمودی نەمرە هەر کەخۆی وتویەتی :   (محمد گرمەلەی ناردوا)

دل لەبەندی سینەدا دو بارە واوەیلا ئەکا
نور بەخشی ئاسمەوی مەحەلی شەر و غوغا ئەکا
انتقامی قەومی لێ قەوماو بەحق داوا ئەکا
روژ و شەو فکرم لەدنیادا علم بەرپا ئەکا
تا یقینی شێرم ئارەزوی صیدی شکاری (...) ئەکا

سەبری دوژمن کەن بە فکری خامەوە بوتە طرف
بو شکاری شێری شەرزە ببرە دێوی هاتە صف
نیشتمانی پاکی بێکەس دیوە بۆیە گرتە کەف
وام لەمەیدانی شجاعەتدا مبارز کوا أسف
صف دوردی روژی وغای تا بینە داوا ئەکا

رۆژنامەی ژین ژ (١٣٦٤) رۆژی ١٠ / ١٠ / ١٩٥٧

« آوارە »

شیخ محمودی زعیم

آوارە ئەو هەڵبەستەی لە بغداوە لە ١٩٤٠ دا بۆسبد حزنی برام ناردە رەوانەزی لە کنیکا دەستی بەوە کردبوو کە آمر رطل فائق کاکامین بە ناوی منطقەی محرمەوە دەبەویست کاکم بخاتە ناو گێژاوی گیچەڵانەوە :

کەیلی غەمە دائیم دڵە کەم حزنی دروبە
زوو دەرپەڕە ئەو داوە لەبەر خاتری تۆبە
دارو دەوەن و پووشی رەواندز بەقەئەم کەی
خاکی وطنم شاهدە اخلاصی دروبە
ئەم نامەی دلشادە لەسەر دیدە بە بزانێک
نووسینی بەشەرەت بێ --- بەینەی من و تۆیە
باقور بە سەراکەت و رقیب داکی هەمیشە
بەربینە بەری پیسی نەجیسی بە چە قوبە

. . . .

خاصکت بە سەر ئەو هیرشە بۆ سارکی تۆیە
تەڵ مەگرە بە پەروازی بە حوونی دەرە لای من
هەر آنیکی کەڵ چێوە نواری کەن و کوبە

به یادگارەی نێرزمم بۆشاوێسی رفیقم
زدیدار مابوبی لی بۆملیەت شفیقم

بغداد ١٢ تشرین ثانی ٩٣٣

فرهاد کورد

محمود

محترم جنابی شیخ عبدالکریم

له دوای عرض احترام لطف نامه پر کلمات که پیشت حقت زوره
عتابم لی اقرمون؛ چونکه له سایه‌ی عدالت حالیه دره هجوم
طالعم دعوه‌ی کیوانه چاره سازانی جهان از چاره‌ی خود عاجزند
ابراهر گه زنشو بیه گه‌ردی لازرخساری نقره شی که تو نتوانی
غبار گه‌ردی پای گوردان له رخساری مبارکت لا ببیت
وای بر حالی متواتیای دا عی کو توم لدست چیلم
دستم بیره ره دست شکستم که دست چوم تا ماره حیای قربان
قم یا نائب المهدی ـــ بخوا قربان رحم نیت بر
چلتوکت به‌کم پیاده که عرضت اکا   حمه

٩٩/٥/٧

دس اقبال نه‌گوته ژاتو بالی
نه‌گه ریا صاحب انشاء بکالی
بخوا هرچی زلّی دمندا خوین گوشته

نامەی شێخی نەمر بۆ شێخ عەبدولکەریمی قادر کەرەم

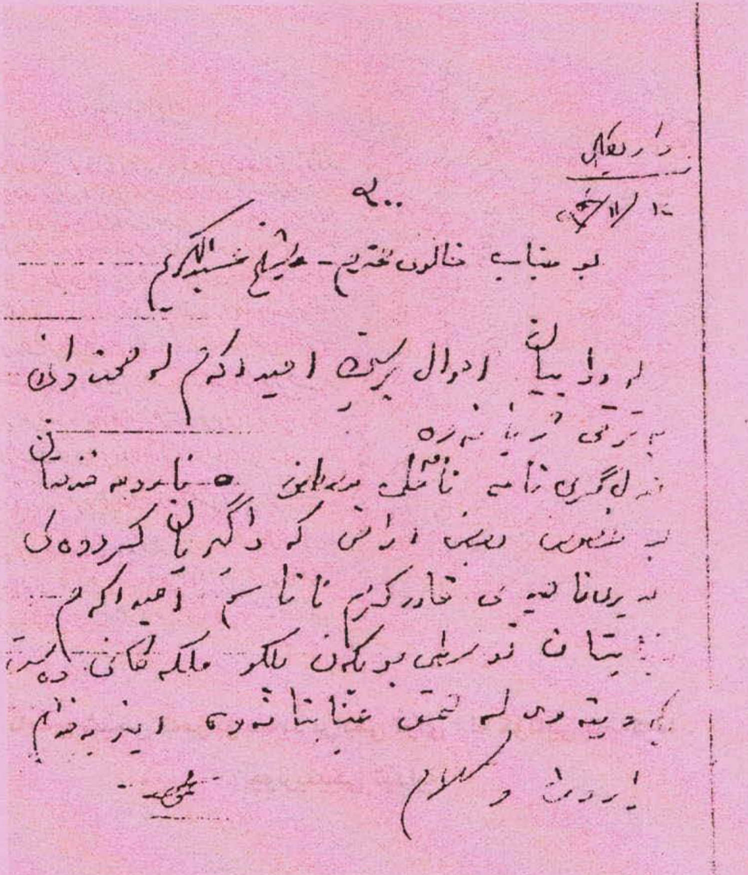

بو جناب خالوی محترم - شیخ عبدالکریم

والسلام

نامەی شێخی نەمر بۆ شێخ عەبدولکەریمی قادر کەرەم

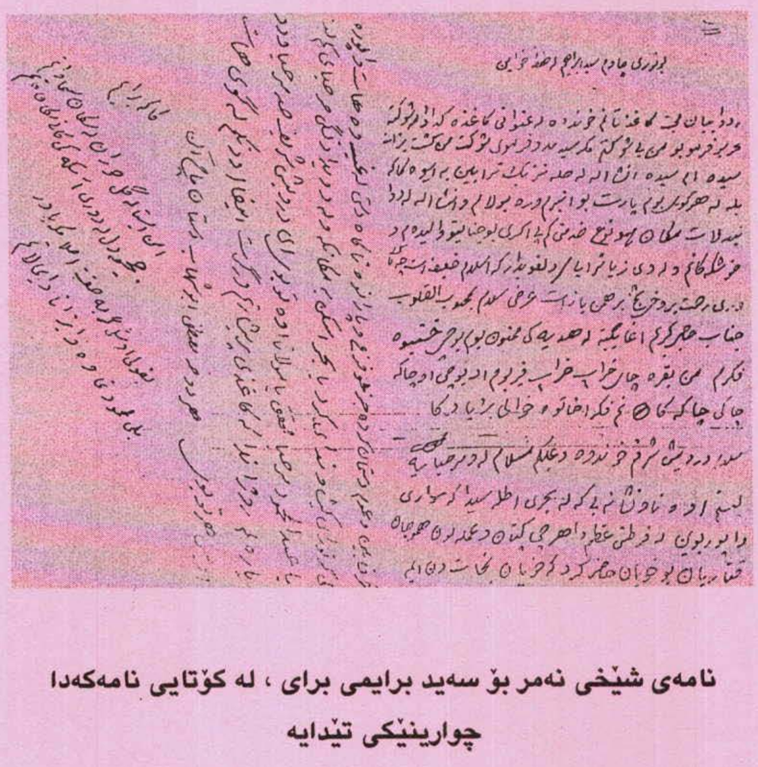

نامەی شێخی نەمر بۆ سەید برایمی برای ، لە کۆتایی نامەکەدا چوارینێکی تێدایە

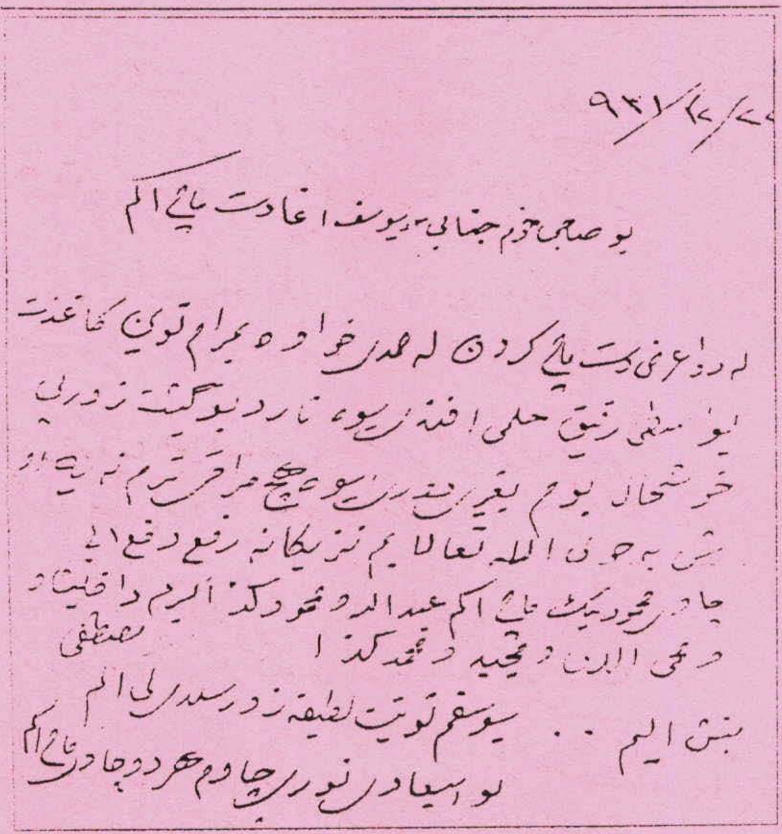

٩٤٦/١٢/٢٢

بو صاحبی خوم جنابی وسو یوسف اغا دست ماچ اکم

له دوا عرض دست ماچ کردن له حمدی خوا ئەوه بیرام تونی کاغذت
بو منلی رفیق حلمی افندی [illegible] نارد بو گیشت زور زور
خوشحال بوم [illegible]
[illegible] به حمد الله تعالی [illegible]
[illegible] محمود [illegible] دست ماچ اکم عبد الله و محمود [illegible]
[illegible] مصطفی
[illegible]
[illegible] بو [illegible] دست ماچ اکم

نامەی مستەفا ئاغا بۆ وسو ئاغای برای ، لەکۆتایی نامەکەدا دێڕێك

شیعری شێخ مەحمودی تێدایە بەدەستخەتی خۆی

١٩٢٠م

بازمزمەی گریانە لە تین عالمی عشقدا
شاقی خبری داوە کە بازنانەتە یاری

قەزانا نەبود دولبەرە فریادی من دلتو
صەد پارەیە کەبابی دلەکەت بینی بەردیاری

دو چوگانی خو نیشنی بەسەر صفحەی رووما
گوڵ گوڵ بوە ئاوینەو کنارم وەرە دیاری

بەو خالە رووخالیکە لە نیو لوتەی دلما
بووچم ئەگرینی بە قفسی گورەی ناری

ئەی مرغی بەستەمی دیدە اسیری لە قفسدا
بوخوتو وطنی بگری کە ژهر خیمەدەبی جاری

دلمست ناکەوی تریاکی خنو قیدلە عزلەتدا
با حکومەتی زیندە بە لتقای حضرتی باری
عفو بیبوونە بە قشقە دادرە پرخوشە بەکلاسی
ئەی کوزری هەزار راستە کەبی یاروو دیاری

١٩٥٥

گریانە دیدەکەم و برانە سینەکەم
بۆکوێ چوو قیبلەکەم و کژای دیدەکەم

لو جێم ئەکەن رەقیبی دڕە قوڕبەسەر دیدەکەم
تا مردنم بە عەهدی خوا بۆ تۆ شینە کەم

٢١٩٥٧

شێوەی جیهان خەلقی گرفتاری بەڵایە
هێندێ سپێڵە بووە سێری برا گورگی برایە

ئەشرارە حەڵاڵ ئەمڕۆ لە ناو دامانا عەلانە
هەرچەند گوهەرن دەستە بە دەستە و زەرایە
بێ خاوەس لە ناو ئێمە ئەمڕۆکە دەکەڵایە

بو جماعه مطلب یار

٢١٩١٩م

هاتی لطفی اکرم اگر لطفی مدد بدا

ام قلبی قلبم بە صفا و فرحا صاف اکرم

مفتی و ملا عزیز و بابا علی اسم ادری

لە دیکە و غزالە دل فرندە سر بە سر هەژار اکرم

گیانی شکارە دل کە بە محبت تیرە

من بازم و شکاری خطی ریام اکرم

بارکە اکرم بە همتی هیمنی حقوقی کردی

باردەمی خومو آل پیغمبر خدا اکرم

اگر جانی حقی ملتی کوردی کە (عمربو)

بێ شک ئەلێم نوێژیەکانم بەکوردی قضا اکرم

چواب سورفیکە

نقشی سورە وردی پشتی قارزی

- ئەربابان بە فرزی عیشی ئازادم وکو یەک ادایم

فرضی بیتی لە نەبی قادری نقشی هەمیدە بو

صوفی توونگی. فرحی ادای فرشی زرگی پیا اکرم

نامەردن تریشی اشارتە بەکە عمری گومرەهی
تانی کەم سەرخەم بە دەشتی دوژمن باصی شەهی
قد بە اوری دوژمنانم نامەردن خروان دەهی
نامەردن تا سەرکەم نو تەختی جمو دشاهەنشەهی
اتو شتنی خوینی عدو مو حقوقی خوا اکا

تا بە آزادی اگەم کوردی اکەم حاوەن رقیب
تا لە ظلم اضنی رزگار ابی کوردی نجیب
لطلب الانجاح والتوفیق من رب المجیب
آیەی نصر من الله هەتا فتح القریب
دەنگی گیری پیا نانەم بە الله اکا

ئەم شیعرانە بە دەستخەتی خوالێخۆشبوو (عەبدوللە محەمەد قادر)

نووسراونەتەوە

٢٦

ڕۆژی شەڕی سۆزداش

دڵ لە بەندی سینە دا دوبارە وا وێلا ئەکا
ئەو بەخشی ناسزەوەرە ماڵی شەڕ و غوغا ئەکا
ئیشتیاقی ئەو دەمی لەیل قەد و قامەت بە حەق داوا ئەکا
ڕۆژ و شەو فکرم لە دنیا عەلەم بەرپا ئەکا
تیغی شمشێرم کە ڕەزموی صەدی شکاری شکا ئەکا

شمشێری دوژمنا بە فکری خامە دەلەرزێ طەرەف
نوقتەکاری شمشێری شەڕەزە بیزە ڕێکوێ هاتە صەف
تشنەمان پاکی کەس دڵوە لەرزە کرتە گەرەف
وەم لە صەدای شجاعەت دا قبازێ کوا آسەف
صەف ذو زەکی ڕۆژی وغای تابێنە) داوا ئەکا

دەس ئە بە دەس بەگلتر بێدە ن دە کانی هەمەر دوقوز
تا دیکوێنێ دوژمن بەزانا و دانا ئیتە گرزگە هەوز
بیستی ببینە پشتوان بەگرد لەگەڵ تینە تووز
زەنیستە بە دوێنێ خوا وە بگرێ زیادگرتی بە سووز
تا دیگر دوژمن مان لە جنات گیرم بەرپا ئەکا

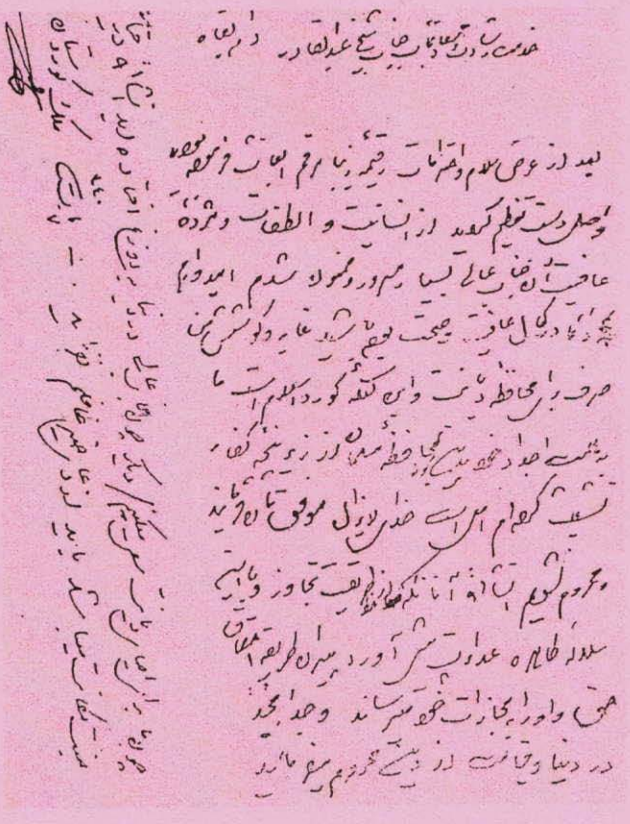

نامەی شێخ مەحمود بۆ شێخ عەبدولقادری دۆزەخدەرە

قربان خالو سید عبدالقادر دەست کەمالت ماچ ئەکەم

کاغذت گەیشت خوێندمەوە لە سلامتی تان سرور بوم احوالیم ممنون بوم

بو مهمە بندە نازدو الطف اظهارتان فرمودە ئەدا حکومت دیحیدەی

دادەیە نزدیکانە بێ بەشی نەکردە ئەگا پیاوەکەم جوێ جوڕێت

بە هەر فرمو بوتیە شکر دە دعای خێرتان ئەلێم چاو دانی بخیدەیە

ماچ ئەکەم خوای عالمیان بە قرارێ مجبور بود لە سرامری ئەوە

کاغذمان نوسی بو سلیم خان امرە نیت بدە جلال چود

پید لطفەدا بزانن خوا تقدیری چونە باقی احترام

١٩٤٧

مخلصتان

محمود

ناصریة
٩٢٤/٢/١

٩٠

نوری چاوم سیاپاریهم لە حفظی خودا بن.

مخصوص چاوت ماچ ئەکەم. کاغەزەکەتان کە بە شوق و محبتێکی بێ ئەندازەوە نوسرابو وەرگرت. لە حسیاتی مشفقانەت زور مسرور بوم. لە صمیمیت و محبتتان شایەنم نەبوە و نابێت.

دادەزانم کە کاغەز و حوالەکەم عشق و شوقی قدیمتی هێنادە یاد. کە وابو لێدە نەوە (لە بیرچوم یا بچوم یا بوگلیە) ذاتاً ئیمرو ساکنی بیت الحزنی خانەیم مکدر گلالی. البتە لەم نوعە هوای عشق و طربە گاه گاه حصەمند ئەبی . . .

ئیتر دستی والدە ماچ دەکەم و خوشکەکانیشم ... ئەکەم. رفیقە حلیمە خانمیش حرمت و اخلاصی تقدیم و تشکری التفات صمیمانەتان ئەکات. شیخ صالح و دکتور هەمبرات دستان ماچ ئەکا رحیم.

برات
محمود

[illegible]

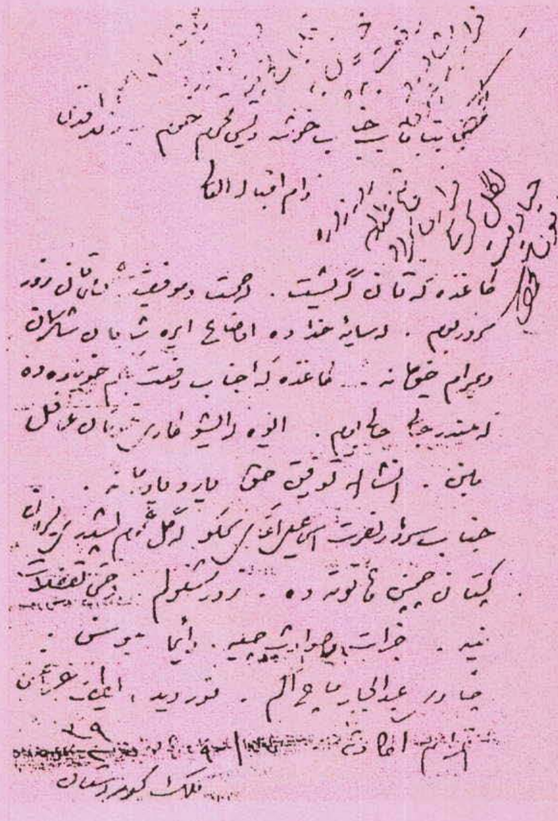

نامەی شێخ مەحمود بۆ سەید محەمەدی جەباری

كتاب

تخميس القصيدة البردية

مع ترجمة حال المؤلف

طبع على نفقة الشيخ محمود (الكوردي الشهير) ابن الشيخ سعيد ابن السيد محمد ابن السيد كاك احمد الشهير ابن المؤلف السيد محمد (الشيخ معروف النودهي) قدس سره

حقوق اعادة الطبع محفوظة له

طبع سنة

١٣٥٢ هـ

١٩٣٣ م

طبع بمطبعة بغداد — شارع المأمون

كتاب

مكتوب أمر ونهي

من تصنيفات

العالم الجليل والزاهد الرباني صاحب الكرامات المشهور قدس سره

الحضرة الحاج السيد كاك أحمد بن السيد محمد معروف النودهي بن المرحوم السيد مصطفى

قام بنشره وطبعه خدمة للدين الحنيف

حضرة الحفيد الاكرم والزعيم الاعظم

الشيخ محمود بن الشيخ سعيد بن الشيخ محمد بن السيد كاك احمد بن السيد محمد معروف النودهي قدس الله أسراره

مطبعة الغري

١٣٥٥ — ١٩٣٦

کتیبی احمدی

معنای زبانی عرەبی بە زوبانی کوردی بە شعر درست کراوی

فاضـل کامل مشهوری علمای کورد شیخ معروف

نودی خووا رتبەی قیامتی گەرە تە ربە کا

چاپ کەرا لە سر نقدەی سید هدایة الله وملا عبد المجید کورد

لە مزگوتی نعمانیة لە بغدا ولەلای ملا رشید حافظ لە جامع فضـل ولە

سائر الویە کان لە لای وکیل خصوصي دس ئە کەوی

قیمت اصلي ٣٠ فلسه

لە چاپ خانە فرات ١٣٥٤هـ — ١٩٣٦ م

مناقبي كاك احمد

به قلمی خواجه افندي

خوارق و كراماتي كاك احمدي شيخ
قدس سره به دەستندەي حفصه خانی نقیب
له چاپخانه‌ي ژياني سليماني چاپ كراوه .

۱۳۵۸ و ۱۹۳۹

نرخی « ٤٠ » فلسه

سادات البرزنجه

بقـــلم

عبد القادر محمد البرزنجی

حقوق الطبع محفوظه

ثمن النسخة ٨٠ فلساً

١٣٧٥هـ - ١٩٥٦

مطبعه الترقی - کرکوك

ایشده

هه‌ل به ستی حضرت فاضل عالم

مشهـور شیـخ مه‌روف

نودی خوا مرتبه‌ی

عالیتر بکا به‌زوبانی

فارسی

طبع کرا له سر نفقه‌ی سید هدایة الله الحسینی

به اجازه‌ی زعیمی اکراد شیخ

محمود خوا سلامتی بکا

جابخانه‌ی نجاح- بغداد

عومەر مەعروف بەرزنجی

* نووسەر کوڕی خوالێخۆشبوو (مەعروف ئەحمەد بەرزنجی ١٩٠٥ – ٥ / ٥ /١٩٧٠) یە . باوکی یەکێك بووە لە خوێندەوارو رووە ناسراوەکانی بەرزنجە و هاوەڵ و دۆستی نزیکی – شێخی نەمری بەردەقارەمان – بووە ، لە ساڵی ١٩٤٥ دا لە ئاوایی بەرزنجە لە دایکبووە ، سێ پۆلی قۆناغی سەرەتایی لە قوتابخانەی – بەرزنجە – خوێندووە و دواتر بە ماڵەوە هاتوونەتە سلێمانی و چووەتە قوتابخانەی – مەڵکەندی – ئەو سەردەمە کە دەکەوتە گەڕەکی سابونکەران.

ساڵی ١٩٦٥ بووە بەمامۆستاو لەچەندین قوتابخانەی دەرەوەو ناوەوەی سلێمانیدا وانەی زمانی ئینگلیزی وتووەتەوە، بۆنموونە:

ئیسکان ، ماوەت ، گێڵدەرە ، قەمچووغە ، چەقڕ ، وێڵەدەر ، کانی پانکە ، ناوەندی رۆژهەلاتی کوران ، ناوەندی بابانی ئێواران، ناوەندی پەیامی کچان ، ناوەندی کوردستانی کچان ، دواناوەندی بناری کچان ، ناوەندی تووی مەلیکی کچان .

* لە دەورو بەری شۆرشی چواردەی تەمووزی ساڵی ١٩٥٨ دا دەستەیەك هاوڕێ و قوتابی بوون وەك شەهیدی

قوتابیانی کوردستان – محەمەد سدیق عەبدولڕەحمان پێنجوێنی – و نەوشیروان مستەفا و قادر شەریفە کوردە و شەرەف محێدین و بەکر حسێن و بەختیار عەزیز فەرەج و بەهادین علی حسێن و عەلی توانا ، ئەمانە پێکەوە بوونە هاوڕێی سیاسەت و هۆگری خوێندنەوەو نووسین و هاوەڵی کتێب .

* لە تەمەنێکی منالییەوە خوی داوەتە خوێندنەوە و نووسین ، یەکەم بەرهەمی بڵاو کراوەی دەگەڕێتەوە بۆ تەمەنی (١٥) ساڵی و لە ژ ٩٧ ی رۆژی ٢٣ ی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٥٩ ی رۆژنامەی (پێشکەوتن) دا بڵاو کراوەتەوە کە لەو کاتەدا لە قۆناغی ناوەندیدا بووە .

* لە ناو بنەماڵەیەکی خوێندەوار و دۆستی کتێبدا پێگەیشتووە ، خوالێخۆشبووی باوکی و هەردوو براگەورەکەی (عەبدولقادر مەعروف بەرزنجی) و یاساناسی خوالێخۆشبوو (عوسمان مەعروف بەرزنجی) و مامۆستای خوالێخۆشبوو (محەمەدلاو محەمەد عەلی بەرزنجی) پورزای کە یەکێك بووە لە مامۆستا دەرکەوتووەکان و لە نووسەرانی گۆڤاری گەلاوێژ ، دەوری دیارییان لە هاندان و ڕێنمایی کردنیدا بووە .

* ساڵانی ١٩٦٠ – ١٩٦١ جگە لە بڵاو کردنەوەی بابەتی ئەدەبی و سیاسی ، دەورێکی سەرەکی بووە لە نووسین و

بـــــــەریوەبردنی گۆشـــــــەی (قوتابیــــــانی کوردســـــتان) ی ڕۆژنامـــــــەی (دەنگـــــــی کـــــــورد) کـــــــە لەشـــــــاری بەغدادبلاْودەکرایـــــەوە. لـــــەو گۆشـــــەیەدا چـــــەندین بابـــــەتی پەیوەندیـــــداری ســـــەبارەت بـــــە خـــــەبات و پێویـــــستی بوونـــــی (یـــــەکێتی قوتابیـــــانی کـــــوردستان) بـــــلاْو کـــــــردووەتەوە . تەنانـــــەت لەکاتـــــــی بەســـــتنی دووەم کـــــۆنگرەی مامۆســـــتایانی کـــــورد لـــــە شـــــەقلاْوە کـــــە لـــــە ڕۆژی دووشـــــەممە ڕێکـــــەوتی ١٥ ی ئـــابی ســـالْی ١٩٦٠ دا بەســـترا ، نووســـــەر یەکــــــەم کـــەس بـــووە کـــە لـــە ڕۆژنامـــــەی (دەنگـــــی کـــــورد) داو لـــــە گۆشـــــە تایبەتییەکـــــەی (قوتابیـــــانی کوردســــــتان) داو بـــــە ناونیـــــشانی (کۆنگـــــــرەی مامۆســـــتایانی کـــــــورد لـــــــە شـــــــەقلاوە و لـــــــەم کۆنگرەیـــــــەدا ســـــــەرنجێك) ، داوای بەســـــتنی کۆنگـرەیەکـــــی بۆقوتابیـــــانی کـــــــوردستان کـــــــردووە و پێـــــشنیارە کەیـــــشی لەلایـــــەن سەرکردایەتی ئەو سەردەمەوە پەسەند کراوە .

* نووسەرلەســـــالْی ١٩٥٩ بـــــەدواوە لـــــەم ڕۆژنامـــــەو گۆڤارانـــــەدا بەرهـــــەمی بـــــەزمانی کـــــوردی و عـــــەرەبی بلاْوکردووەتـــــەوە، بابەتەکانیـــــشی بـــــەزۆری ســـــەبارەت بـــــە لێکۆڵینـــــەوە و ڕەخـــــنەی ئەدەبییـــــە وەك : (پێـــشکەوتـن ، هـــــەتاو ، ژیـــــن ، دەنگـــــی کـــــورد ، ڕۆژی نـــــوێ ، بـــــروا ، هیـــــوای کوردســـــتان ، نووســـــەری کـــــورد ، ڕۆژی کوردســـــتان ، هـــــەولێر ، بـــــرایەتی ، پاشکـــــۆی عێـــــراق ، دەفتـــــەری کـــــوردەواری ، بـــــەیان ،

رۆشـــنبیری نـــویٚ ، بـــیری نـــویٚ ، کـــاژاو ، مامۆســـتای کـــورد ، کوردستانی نویٚ ، النور ، التأخی ، العراق ، گولان العربی)

* نووســـەر جگـــە لـــە نـــاوی راســـتەقینەی خـــۆی لـــە ســـەرەتاوە تائێـــستا بـــەم ناوانـــەیش بابـــەتی بـــلاو کردووەتـــەوە : (ع . تینو ، ئارام ، خوێندەوارێك ، ئاراس ، ئاسۆ، ع . بەرزنجی)

* ســـالّی ١٩٩٥ گۆشـــەیەکی تایبـــەتی لـــە رۆژنامـــەی (کوردســـتانی نـــویٚ) دا هـــەبووە بـــە ناونیـــشانی (بەلگـــەی زینـــدوو) ، گـــۆشەکە رۆژانـــی دووشـــەممە و هـــەینی بـــلاو دەکرایـــەوە ، دوای ســـی و حـــەوت ئەلّقـــە (فریـــاد رەوانـــدزی و دلّـــشاد عەبـــدوللا) بابەتەکـــەیان پـــیٚ هـــەزم نـــەدەکرا و (عیـــزەدین مـــستەفا رەســـولّ)یـــش بـــەردەوام لـــە گۆشـــەکەی دەخوێنـــد ، بـــەم پێیـــە گۆشـــەکە راگـــیرا و گۆشـــەیەکی مردوویان هێنایە شوێنی .

* لـــە رۆژی ٨ ی نیـــسانی ٢٠٠٢ دا و لـــە یـــادی دووســـالّەی کـــۆچی دوایـــی مامۆســـتا – بـــرایم ئەحـــمەد – دا رێـــزی لێنـــراوە و میدالییـــەی – بـــرایم ئەحمـــەد – ی پێشکەشکراوە .

بیبلیۆگرافیای بەرهەمەکانی نووسەر

یەکەم : کتێبی چاپکراو

١ – لێکۆڵینەوە و بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی ، لە چاپکراوەکانی کۆڕی زانیاری کورد ، بەغداد ، ١٩٧٨

٢ – لێکۆڵینەوەی هونەری یان هەڵبزارکاندن ؟ لە بلاوکراوەکانی دەفتەری کوردەواری ، چاپخانەی عەلا ، بەغداد ، ١٩٧٨

(باسێکی رەخنەییە سەبارەت بە هەڵە و کەم و کووڕییەکانی کتێبی چیرۆکی هونەری کوردی – حسێن عارف –)

٣ – سەرجەمی بەرهەمەکانی مارف بەرزنجی شەهید ، کۆکردنەوەو ساغکردنەوەو پێشەکی و پەراوێز ، بە هاوکاری و کۆششی ئەندازیار سامان مارف بەرزنجی ، چاپخانەی رۆشنبیری ، هەولێر ، ١٩٩٣

٤ – عوسمان مەعروف بەرزنجی ، یاساناس و رۆشنبیر و مرۆڤ ، سلێمانی ، ١٩٩٧ ، (کۆمەڵێ بابەتی جیاوازە بەبۆنەی کۆچی دوایی و چلەی عوسمان مەعروف بەرزنجی یەوە ئامادەکراوە

٥ – مەحموودخانی دزڵی – شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵاتی کوردستان – بابەتێکی مێژووییە ، چاپی یەکەم ، سلێمانی ۱۹۹۷ ، چاپی دووەم ، سلێمانی ۲۰۰۲
٦ – برایم ئەحمەد لە کارە زانستی و ئەدەبییەکانی پرۆفیسۆر دکتور مارف خەزنەداردا ، چاپخانەی شڤان ، سلێمانی ، ۲۰۰٤
۷ – گۆران و ئەدەبی ئینگلیزی ، چاپخانەی شڤان ، سلێمانی ، ۲۰۰٦
۸- نوربەخشی، شیعرەکانی مەلیکی کوردستان شێخ مەحموودی بەرزنجی، چاپخانەی شڤان، سلێمانی ۲۰۰٦ .

دووەم : وەرگێڕان

۱ – جوگرافیای ئابووری بۆ پۆلی شەشەمی ئەدەبی ، بەهاوکاری مامۆستایان خەسرەو مستەفا و عەبدولکەریم شێخانی ، بەغدا ، ۱۹۸۳
۲ – سەرەتاکانی کۆمەڵزانی و فەلسەفە بۆ پۆلی پێنجەمی ئەدەبی ، بە هاوکاری دکتۆر ئیحسان فوئادو رەئوف حەسەن ،
بەغدا ، ۱۹۹۰

سێیەم : بەرهەمی ناو ڕۆژنامەو گۆڤارەکان

نووسەر لە ساڵی ١٩٥٩ بەدواوە چەندین بابەتی لێکۆڵینەوەو ڕەخنەی ئەدەبی و وتاری سیاسی و بابەتی مێژوویی و وتاری هەمەڕەنگی لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا بەزمانی کوردی و عەرەبی بڵاو کردووەتەوە ، تۆمارکردنی هەموویان و پێشچاوخستنی بیبلیۆگرافیایەکی تەواو و لاپەڕەیەکی زۆر دەگرێتەوە ، بۆیە لێرەدا تەنیا چەپکێ لەو بابەتانە دەخەینە ڕوو ، دیارە ئەم کتێبەیش بە باشترین سەرچاوە دەزانین بۆ پاراستنی ئەم بیبلیۆگرافیایە :

١ — یادی سێ ساڵەی شێخ مەحمودی نەمر ، ڕۆژنامەی پێشکەوتن ، ژ ٩٧ ، دووشەممە ، ٢٣ ی تشرینی دووەمی ١٩٥٩ .

٢ — بۆ حەسەن تۆفیق ، پێشکەوتن ، ژ١١١ ، شەممە ، ١٧ ی مایسی ١٩٦٠ .

٣ — باری ئێستای ئەدەبی کوردی ، ڕۆژنامەی هیوای کوردستان ، ژ ١٢ ، یەك شەممە ، ٧ ی ئابی ١٩٦٠ .

٤ — بوونی یەکێتی قوتابیانی کوردستان پێویستییەکی ئەمڕۆمانە ، ڕۆژنامەی دەنگی کورد ، ژ١٦ ، دووشەممە ، ١٥ ی ئابی١٩٦٠

٥ – بێخـــودی شـــاعیر ، دەنگـــی کـــورد ، ژ ٢١ ، ٢٦ ی ئـــابی ١٩٦٠ .

٦ – گـــوڵێکی کـــەم تەمـــەن بـــوو ، گۆڤـــاری هـــەتاو ، ژ١٨٤ ، ٣١ ی ئـــابی ١٩٦٠ (ئـــەم بابەتـــە بـــە بۆنـــەی کۆچـــی دوایـــی مامۆســـتا رەفیق حیلمی یەوە نووسراوە) .

٧ – دیـــسان ، ڕۆژنامـــەی بـــڕوا ، ژ ٧ ، ١ ی ئـــەیلولی ١٩٦٠ (ئـــەم بابەتـــە ســـەبارەت بـــە کۆچـــی دوایـــی مامۆســـتا رەفیـــق حیلمـــی یە) .

٨ – یـــادی شۆڕشـــی چـــواردەی تـــەمووز ، رۆژنامـــەی بـــڕوا ، ژ ٢ – ٣ ، تەمووزی ١٩٦٠ .

٩ – یـــادێکی زێـــوەر ، دەنگـــی کـــورد ، ژ ٥٨ ، پێـــنج شـــەممە ، ١٠ ی تشرینی دووەمی ١٩٦٠ .

١٠ – منـــــیش لەگـــــەڵتام ، بـــــڕوا ، ژ ٢٥ ، ١٨ ی شـــــوباتی ١٩٦١ (ئەم بابەتە سەبارەت بە مامۆستا ئەحمەد هەردی یە) .

١١ – عەبدولواحیـــــد نـــــوری ، بـــــڕوا ، ژ ٤٢ ، ٢٤ ی تـــــەمووزی ١٩٦٠ (ئەم بابەتە بەناوی – ئارام – ەوە) بڵاوکراوەتەوە .

١٢ – تولستۆی ، رۆژنامەی ژین ، ١٩٦٢ .

١٣ – دیوانەکـــــەی پیرەمێـــــرد ، دەفتـــــەری کـــــوردەواری ، ژ ٣ ، مایس و ئابی ١٩٧٠ .

١٤ – پـــشکۆو ریـــالیزم ، نووســـەری کـــورد ، خـــولی یەکـــەم ، ژ ٦ ، مارت و نیسانی ١٩٧٢ .

١٥ – لەسەر زەردەخەنەیەك ، گۆڤاری هەولێر ، ژ ١ س ٢ حوزەیرانی ١٩٧٢ ، ژ٣ س ٣ ، ئابی ١٩٧٢ .

١٦ – پشکۆ و چیرۆکی کوردی ، رۆژی کوردستان ، ژ ١ س ٢ ، ئابی ١٩٧٢ .

١٧ – پشکۆ و رەخنەی ئەدەبی ، نووسەری کورد ، خولی یەکەم ، ژ ٨ ، مایسی ١٩٧٣ .

١٨ – رەخنەیەکی ئیفلیج و شیعری سیاسی ، رۆژنامەی بیری نوێ ، ١٩٧٢ (نووسینێکە سەبارەت بە بابەتێکی زانای ئەدەب خوالێخۆشبوو د . کامل حەسەن بەسیر) .

١٩ – پشکو و القصة الكردية ، جريدة التآخي ، العدد ١٣٢ (١٤ئةيلول ١٩٧٢.

٢٠ – مەحمود خانی دزڵی و لاپەڕەیەك لە مێژووی کورد ، رۆژی کوردستان ، ژ ٤ س ٢ حوزەیرانی ١٩٧٣ .

٢١ – کاتێك کە گەرووی مەرگ ئەکەینەوە ، رۆژنامەی ژین ، ١٩٧٣ (کۆمەڵێ سەرنج و رەخنەیە سەبارەت بە کتێبی لە گەرووی مەرگەوەی تاهیر ساڵح سەعید) .

٢٢ – پێشمەرگە لە چیرۆکی کوردیدا ، رۆژنامەی ژین ، ١٩٧٣ (کۆمەڵێ سەرنج و رەخنەیە لە باسێکی محەمەدی حەمەباقی).

٢٣ – دوا وەلامی من بۆ هەندێ سەرنجی ئالۆزتر ، رۆژنامەی ژین ، ١٩٧٣ (وەلامێکە بۆ محەمەدی حەمە باقی) .

٢٤ – القصة الكردية و مسألة المضمون ، التآخی ، ١٩٧٣ .

٢٥ – ژانی گەل و سەرەتایەك لە رۆمانی کوردی ، رۆژی کوردستان ، ژ ٥ ، س ٢ ، تەمووزی ١٩٧٣ .

٢٦ – الرواية الكردية و مخاض الشعب ، جريدة التآخی العدد ١٤٢٩ فی ٦ / ٩ / ٩٧٣

٢٧ – گۆران و ئەدەبی ئینگلیزی ، رۆژی کوردستان ، بەشی یەکەم ، ژ ٤٢ ، تشرینی دووەمی ١٩٧٦ ، بەشی دووەم ، ژ٥٠ ، تەمووزی ١٩٧٨ .

٢٨ – فی ذکری لطيف حامد البرزنجی ، العراق ، ١٩٧٧ .

٢٩ – بیبلیۆ گرافیاکەی نەریمان و شەن و کەوێکی خۆمانە ، بەیان ، ژ ٤٦ ، کانونی دووەمی ١٩٧٨ .

٣٠ – گیر و گرفتەکانی لێکۆلینەوەی چیرۆکی کوردی ، پاشکۆی عیراق ، ژ ١٤ ، نیسانی ١٩٧٨ .

٣١ – سەعید کابان و یەکەم چووزەرەی رێزمانی کوردی ، بەیان ، ژ ٤٩ ، مایسی ١٩٧٨ .

٣٢ – تیشکێك بۆ سەر دیوانی مەحوی ، رۆشنبیری نوێ ، ژ ٦٨ ، حوزەیران و تەمووزی ١٩٧٨ .

٣٣ – عەبدولواحد نوری فی ذکراه الرابعة و الثلاثین ، جریدة العراق ، العدد ٧١٧ ، ٣ تموز ١٩٧٨ .

٣٤ – عەبدولواحید نوری و رستێك وردە سەرنج ، بیری نوێ ، ژ ٣٠٥ ، ٣٦ ی ئابی ١٩٧٨ (ئەم بابەتە بریتییە لە راستکردنەوەی هەندێ هەڵەی ئەکرەم قەرەداغی و عیزەدین مستەفا رەسول سەبارەت بە عەبدولواحید نوری بابەتەکەیش بە ناوی

– خوێندەوارێك – بڵاو کراوەتەوە .

٣٥ – پێرەوکەکانی چیرۆکی کوردی و چەپکێ تیشك و بەسەر کردنەوە ، رۆشنبیری نوێ ، ژ ٧٠ ، ئەیلول و تشرینی یەکەمی ١٩٧٨ (ئەم بابەتە بریتییە لە راستکردنەوەی هەندێ هەڵەی ئەکرەم قەرەداغی و سەبارەت بە چیرۆکی کوردی کە پێشتر لە هەمان گۆڤاردا بڵاوی کردبووە وە) .

٣٦ – راستکردنەوە و وەڵامی رستێك بیروڕای تایبەتی ، پاشکۆی عێراق ، بەشی یەکەم ، ژ٣٢ ، تشرینی دووەم و کانونی یەکەمی ١٩٧٩ ، بەشی دووەم ، ژ ٣٣ ، کانونی دووەمی ١٩٨٠ (ئەم بابەتە وەڵامێکە بۆ وتارێکی فوئاد مەجید میسری کە سەبارەت بە کتێبی – لێکۆڵینەوە و بیبلیۆگرافیای چیرۆکی کوردی – بڵاویکردبووە) .

٣٧ – تێگەیشتنی راستی و شوێنی لە رۆژنامە نووسی کوردیدا ، رۆشنبیری نوێ ، ژ٧٨ ، کانونی یەکەمی ١٩٧٩ (ئەم بابەتە سەبارەت بە کتێبەکەی دکتۆر کەمال مەزهەر ئەحمەدە) ، دکتۆریش لە باسێکدا بە پەسەندەوە سەیری ئەم رەخنەیەی کردووە ، (مجلة الثقافة ، العدد ١٠ ، تشرين الأول ، ١٩٨٠) .

٣٨ – بۆ ئەوەی راستی بدرەو شێتەوە ، پاشکۆی عێراق ، ژ ٢٣ ، کانونی دووەمی ١٩٧٩ (ئەم بابەتە وەلامێکە بۆ جەمشید حەیدەری سەبارەت بە نامیلکەی – لێکۆڵینەوەی هونەری یان هەڵبزرکاندن –) .

٣٩ – کاروانی شیعری نوێی کوردی و رستێك سەرنج ، بەیان ، ژ ٦٠ ، مارتی ١٩٨٠ (ئەم بابەتە پیا چوونەوەیەکی رەخنە گرا نەیە سەبارەت بە کتێبی کاروانی شیعری نوێی کوردی کاکەی فەللاح) .

٤٠ – هیچ کامێکیان شیعری مەحوی نین ، گۆڤاری کاژاو ، ژ١ ، ١٩٨٤ .

٤١ – دیوانی سەفوەت و وچانێك لە ژێر سێبەری دارە رەشدا ، نووسەری کورد ، ژ٣ ، خولی سێ یەم ، تشرینی یەکەمی ١٩٨٥

(ئەم بابەتە سەبارەت بە کۆمەڵە شیعرەکەی خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای حاجی مەلا رەسولە کە

عیزەدین مستەفا رەسول بە پێشەکییەکەوە چاپی کردبوو ، بابەتەکە کۆمەڵێ هەڵەی ئامادەکاری راستکردبووە) .

٤٢ – نامەیەك بۆ مامۆستای کورد ، گۆڤاری مامۆستای کورد ، ژ٢٧ ، پایزی ١٩٩٥ .

٤٣ – بەرکولێك بەرەو هەواری رەخنە ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٦٢ ، دووشەممە ، ١١ / ١٢ / ١٩٩٥ .

٤٤ – رۆژنامەی پێشکەوتن و سەرچاوەی مێژوویی ، کوردستانی نوێ ، ژ١١٦٦ ، هەینی ، ١٥ / ١٢ / ١٩٩٥.

٤٥ – ورد بیخوێنەرەوە ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٦٨ ، دووشەممە ، ١٨ / ١٢ / ١٩٩٥ .

٤٦ – کەریم بەگی هەمەوەندو کاپتان بۆند ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٧٢ ، هەینی ، ٢٢ / ١٢ / ١٩٩٥ .

٤٧ – چەرچەڵ لە کەریم بەگی هەمەوەند دەدوێ ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٧٤ ، دووشەممە ، ٢٥ / ١٢ / ١٩٩٥ .

٤٨ – گەورەیی پیرەمێردو شارستانێتی ئەدەب ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٨٤ ، دووشەممە ، ٨ / ١ / ١٩٩٦ .

٤٩ – چەپکێ نامەی شێخی نەمر ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٩٠ ، دووشەممە ، ١٥ / ١ / ١٩٩٦ .

٥٠ – دووشاعیری گەورەو نامیلکەیەکی بچووك ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٩٤ ، هەینی ، ١٩ / ١ / ١٩٩٦ .

٥١ — حسێن ناظم و کۆنگرەی ئاشتی ساڵی ١٩١٩ لە پاریس ، کوردستانی نوێ ، ژ ١١٩٦ ، دووشەممە ، ٢٢ / ١/ ١٩٩٦ .
٥٢ — گوڵی خوێناوی گۆران و گەشتەکەی زەینەب حەکیمی میسری ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٠٠ ، دووشەممە ، ٢٦ / ١ / ١٩٩٦ .
٥٣ — باکووری کوردستان و نامەیەکی مێژوویی هێنری دوبس ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٠٣ ، سێ شەممە ، ٣٠ /١ / ١٩٩٦ .
٥٤ — شاری هەولێر و زمانی کوردی و حەفتا ساڵ لەمەوبەر ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٠٦ ، هەینی ، ٢ / ٢ / ١٩٩٦ .
٥٥ — ئەنجومەنی نوێنەران و بانگەوازی رەفیق حیلمی ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٠٨ ، دوو شەممە ، ٥ / ٢ / ١٩٩٦ .
٥٦ — کورد و هەڵی مێژوویی و کوژانەوەی هیوای نەتەوە ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢١٢ ، هەینی ، ٩ / ٢ / ١٩٩٦ .
٥٧ — فەرماندەی سوپای قەیسەری رووس نامە بۆ شێخی نەمری بەردەقارەمان دەنێرێ ، کوردستانی نوێ ، ژ١٢١٤ ، دووشەممە ١٢ / ٢ / ١٩٩٦ .
٥٨ — شێخی نەمر وەڵامی مارشاڵ براتۆڤ دەداتەوە ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢١٨ ، هەینی ، ١٦ / ٢ / ١٩٩٦ .

٥٩ – چوار رۆژ دوای شەشی ئەیلولی ١٩٣٠ ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٢١ ، سێ شەممە ، ٢٠ / ٢ / ١٩٩٦ .

٦٠ – شاعیری گەورە جەواهیری پیرۆزبایی لە گۆڤاری نزار دەکا ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٢٢ ، ٢٦ / ٢ / ١٩٩٦ .

٦١ – تەخمیس و تەخبیسی شیعر و یادێکی مامۆستا نەجمەدین مەلا ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٢٧ ، هەینی ، ١ / ٣ / ١٩٩٦ .

٦٢ - رۆژنامەی دەنگی کوردو گۆشەی قوتابیانی کوردستان، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٥٧، دووشەممە ٨- ٤ -١٩٩٦

٦٣ – مارف جیاوك نوێنەری هەولێر ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٦٣ ، یەك شەممە ، ١٥ / ٤ / ١٩٩٦ .

٦٤ – مەدالیای جەنگی کوردستان ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٦٩ ، هەینی ، ١٩ / ٤ / ١٩٩٦ .

٦٥ – جەژنی رۆژنامەنووسی کوردی و کۆمەڵێ سەرنج ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٦٩ ، دوو شەممە ، ٢٢ / ٤ / ١٩٩٦ .

٦٦ – بۆخراینە پشتگوێ ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٧٣ ، هەینی ، ٢٦ / ٤ / ١٩٩٦ .

٦٧ – ژیانی راستەقینە ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٧٧ ، دووشەممە ، ٦ / ٥ / ١٩٩٦.

٦٨- سێ ژمارەکەی رۆژنامەی بانگی حەق، کوردستانی نوێ، ژ ١٢٨٣ ، دووشەممە ١٣- ٥ - ١٩٩٦ .

٦٩ – شێخ عەبدولقادری گوڵلەنەبڕ ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٨٧ ، هەینی ، ١٧ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٠ – عوسمان عوزەیری شاعیر و نووسەر و جوانەمەرگی لەبیرکراو ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٨٨ ، هەینی ، ١ / ٣ / ١٩٩٦ .

٧١ – لە تۆفیق وەهبی یەوە بۆ دکتۆر کەمال فوئاد ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٩٢ ، هەینی ، ٢٤ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٢ – عوسمان چێوار هونەرمەندی خێرنەدیو ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٩٧ ، هەینی ، ٣١ / ٥ / ١٩٩٦ .

٧٣ – عەبدوڵلا جەوهەر و ئاواتێکی بێدەنگ ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٢٩٩ ، دوو شەممە ، ٣ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٤ – کتێبەکەی هاملتن و رەوتی رۆژنامەنووسی کوردی ، کوردستانی نوێ ، ژ١٣٠٣ ، هەینی ، ٧ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٥ – مێجەرسۆن ئەفسەری سیاسی و رۆژهەلاتناس ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٣٠٩ ، هەینی ، ١٤ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٦ – ئیسماعیل حەقی شاوەیس خەباتکار و نووسەری بەدیمەن ، کوردستانی نوێ ، ژ ١٣١٣ ، دوو شەممە ، ١٧ / ٦ / ١٩٩٦ .

٧٧ – بەرە و یادی سەدساڵەی رۆژنامەنووسی کوردی ، (بەشی یەکەم) ، پەیڤین ، ژ ١ ، ١٩٩٧ .

٧٨ – بەرەو یادی سەدساڵەی رۆژنامەنووسی کوردی ، (بەشی دووەم)، پەیڤین ، ژ ٢ ، ١٩٩٧(ئەم بەشە بەبێ ناو بلاّوکراوەتەوە)

٧٩ – بين التوثيق العلمي والوجدان الادبي / علي هامش گوران والادب الانكليزي ، مجلة گولان العربي ، العدد ٣٧ حزيران ١٩٩٩

٨٠ – تۆفيق وەهبی گەورە پیاوو زانای زمان و لێکۆڵینەوەی زانستی ، گۆڤاری سلێمانی ، ژ٢ ، تەمووزی ٢٠٠٠ (لە ژێر سەردێڕی رۆڵە نەبەردەکانی سلێمانی – بەبێ ناو – بلاّو کراوەتەوە) .

٨١ – ماڵئاوایی پرۆفیسۆرێکی ئەندامی دەستەی نووسەران ، گۆڤاری پەیڤین ، ژ ١١ – ١٢ ، تەمووزی ٢٠٠١ (ئەم بابەتە سەبارەت بە کۆچی دوایی سەلاّحەدین حەفید بەبێ ناو بلاّو کراوەتەوە)

٨٢ – مەسعود محەمەد ئینسا یکلۆپیدیای زمان و ئەدەب و کەلتووری نەتەوەیی ، پەیڤین ، ژ ١٣ ، مارتی ٢٠٠٢ (سەبارەت بە کۆچی دوایی مەسعود محەمەد بەبێ ناو بلاّو کراوەتەوە) .

٨٣ – برایم ئەحمەد و رۆڵی لە چیرۆکی کوردیدا ، پاشکۆی کوردستانی نوێ ، رۆژی ٤ ی نیسانی ساڵی ٢٠٠٢ .

٨٤ – پیرەمێرد و برایم ئەحمەد و شارستانێتی ئەدەب ، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ ، ژ ٣٣٣٦ ڕۆژی ٢٠٠٤/٤/٨
٨٥ – حەمەلاو بەرزنجی ، مامۆستایەکی نموونەیی و خەباتکار و نووسەرێکی بە دیمەن ، گۆڤاری سلێمانی ، ژ ٤٥ س ٢٠٠٤ .

پێڕست

شێخ مەحموودی بەرزنجی وەك شاعیرێك	٩-١٨
شەڕی سورداش	٢١-٢٦
مودەتێ	٢٧
شكار	٢٨-٣١
تاقی كیسرا	٣٢-٣٤
گریان و خۆشی	٣٥
فەرهادی كورد	٣٦
پێنج خشتەكی	٣٧-٤١
چوارینێكی شێخی نەمر لەسەر	٤٢-٤٣
بۆ حوزنی	٤٤-٤٥
بۆ دۆستێك	٤٦
بۆ عەبدوللا عادیل	٤٧-٤٨
چوارین	٤٩-٥١
بۆ خەسرەوخانی دەرەویانە	٥٢-٥٣
بۆ ئیسماعیل حەققی شاوەیس	٥٤-٥٥
بۆ وسوو ئاغا	٥٦
بۆ شێخ عەبدولكەریمی قادركەرەم	٥٧
بۆ شێخ محێدینی شێخ سالح	٥٨
بۆ شێخ جەعفەری نۆدێی	٥٩

بۆ شاکیر مجرم	٦٠
بۆ ناهیدەی شێخ سەلام	٦١-٦٢
بۆ ڕەشید مەستی	٦٣
شیعرێکی فارسی	٦٤-٦٥
بیبلیۆگرافیا	٦٧-٦٩
پاشکۆی وێنەو بەڵگەی زیندوو	٧١-١٢٩
ژیاننامە	١٣١-١٤٨

سوپاس بۆ

- برایانی بەڕێز کاک دیار عومەر فەرەج و کاک فازیل هیمەت کە بەکاری نەخشەسازییەوە ماندوو بوون .
- ئەندازیار کاک سامان محەمەد ساڵح کە بەرگی کتێبەکەی نەخشاند .
- بەڕێز کاک ڕێبوار عومەر فەرەج خاوەنی چاپخانەی شڤان هەموو کارمەندەکانی .